Kolvaktarens visor

Bokutgåva

Tidens förlag, Stockholm 1915.
VISA VID KOLVAKTEN.
(MÅRDBERGET 14 DECEMBER 1913.)

Svart smyger natten kring stenströdda land –
somna ej, somna icke in!
Om du somnar kan du väckas av en helve-
tesbrand
och den brödlöses sorg skall bli din.

Kring rider vinden, klagande, kall,
bitande, stickande hård.
Hän över trädlösa vidder kör i vall
härjaren från Rolösa gård.

Här vid din brandeld är han from som ett
lamm,
bits ej, rivs ej en gång.
Mumlar och viskar och smeker sig fram –
vaggvisemild är hans sång.

Lyssna ej till sången, värna ditt bröd,
väktare, tills vakten du gjort!
Snart stiger solen i blodglans röd
ur de östliga skogarnas port.

Då får du glömma din ödemarksnöd –
somna ej, somna icke förr!
Då får du sova och drömma dig död
bakom kolkojans sotiga dörr.

KOLVAKTAREN.

Tåligt, manligt vakande,
kärlig sömn försakande
vakt vid kolen satt.
Spröda, hårda händerna
röra lamt i bränderna,
som gnistrande och glödande,
av röda flammor flödande,
ge ljus åt snårens natt.

Röken kväljer kvävande,
nät av ångor vävande,
het och stark och frän.
Kolen kallna klingande,
knäppande och ringande,

i höga svarta hoparna
vid askbeströdda groparna
emellan frusna trän.

Långa äro stunderna
långt i ödelunderna,
mil från folk och hus.
Rävarna gå jagande,
skallen gnälla klagande
som hungergråt från skogarna
och hagarna och slogarna
och frusna hedars grus.

Glatt från gula lågorna
flyta värmevågorna
mot mitt breda bröst.

Flammorna gå lekande
skänka kärligt smekande
värme åt en frysande
och med glädje lysande
sken till ögontröst.

Snart är morgon gryende,
då gå jättar flyende
ned till Hanga hed.
Där är lugnt bland enarna,
där är bon i stenarna
där bli trollen räddade,
i djupa gömslen bäddade,
vid aldrig vandrad led.

GENGÅNGARE.

Är du ensam vid din mila i din koja i kväll,
håll öppen, håll öppen din dörr!
Under glittrande stjärnor över snötäckta fjäll
komma vi, komma vi som förr.

Vi ha sovit redan länge i vår kyrkogårdsvrå
och vilat våra gammalmansben –
vi ha vaknat för att skönja om himlen är blå,
för att värma oss i månens sken.

Under stjärnornas ögon må vi samlas till ting
medan nordvinden härjar hård,
må vi bänka oss ned i en domarering
på din fridlysta kolaregård.

Ty vi vandra, vi vandra och hava ej ro
i de gravar som svälten har grävt,
och fast friden var djup i vårt jordbyggda bo,
vårt hat har den aldrig kvävt.

Och vårt hat är ett vandrande dödmanshat

som skall spöka tiderna ut,
och vår sorg är en tårlös sorg, kamrat,
och vår jämmer är utan slut.

Men ve oss, för sent ha vi gått ur vår grav
för att krämares domare bli –
de män som skuro vår plågas stav
äro döda och vandra som vi.

PAJSO.

Du åldriga Pajso,
som leker så ystert
bland fallande dammar
och rännor som brista,
du sjunger väl ännu
din ödemarks sånger
när böljorna runor
i hällarna rista.

Du sjunger väl ännu,
som förr du har sjungit
i tvåmilaskogar
och sandiga dalar,
din ensamma färdsång
för den som förstår dig
och tigande lyssnar
när vildmarken talar.

Du hastat från bergen
och letat dig vägar
i ödemarksnätter
och solvarma dagar.
Du vilat i timmar
vid slumrande tjärnar,
och badat i solljus
i vårgröna hagar.

En hymn för din frihet,
en sång åt din ära,

du åldriga Pajso,
jag sjunger i natten,
när uvarna ropa
av brånad och hunger,
och granarna nicka
vid sorlande vatten.

BENKVARNEN.

Det står ett gammalt ruckel vid Hattmo-
marjaån,
det lägsta och simplaste på orten,
dit vandra hundra hästar och karlar fjärran-

från,
och välta sina benlass i porten.

Och mjölnaren är gammal och vet vad han
vill,
och tröttnar väl aldrig att mala –
när han vilar sig då lyssnar han leende till
hur de dansande stenarna tala.

Och han säger att när stenarna dansa över
ben,
som ha slutat att hoppa eller springa,
så sjunga de, så klinga de som klockor av
sten,
till en ärofull begravning de ringa.

Och han säger att hans kvarn är som män-
niskans liv:
Ett evinnerligt snoende öde,
och att kugghjulens gnissel likna trätor och
kiv,
men att benmjölet liknar de döde.

Ty det lägger sig att sova när vandringen
är slut –
det sparkar ej mera eller hoppar;
av det spröda och hårda som funnits förut
finns blott snövita, stoftfina kroppar.

Och om somliga gå ut till en darrande dans,
till den sista och gladaste av alla,
om de skimra som pärlstoft i aftonens glans,
så tröttna de dock snarligt och falla.

Kanske stundar det uppståndelse till kom-
mande vår?
Kanske spelar det och viskar i träden?
Det som dog för en vecka sen och maldes i går,
kanske gungar det till nästårs i säden?

Men stenarna gå evigt sin gnisslande gång,
och dammet bolmar skyhögt i porten,
och mjölnaren säger att benkvarnens sång,
är den gladaste som sjungits på orten.

I TIMMERKOJAN PÅ SAMI.

Lustigt är vid elden i becksvart natt,
när vindar genom takhålet blåsa
och gripa de hoppande lågorna fatt,
medan skogarna mumla och flåsa.

Kölden går på smyg kring jordklädd knut
och letar sig in för att bita;
hittar nog in – när elden brunnit ut

kläder frosten väggarna vita.

Tunga av vår möda, i trofast lag,
vid flämtet från torrvedsstumpar
tills kölden går på väckning, långt före dag,
vi sova på risklädda klumpar.

Hård var den lott vi dömdes att få –
målet – det må Herren förklara!
Dimmor som driva och moln som gå,
ingen kan säga vart de fara.

Ammat i de fattigaste skogarnas famn
rått blev vårt liv, och mulet.
Män utan vänner, folk utan namn,
gnisslande kuggar i hjulet.

Aldrig må vi kalla vårt öde hårt,
vi som äga värme och föda!
Många äro utan och hava det svårt –
fridsammast hava de döda.

DEN GAMLE.

Ur de djupaste djupen jag kämpat mig hit,
se, jag kom från de eländas ort,
och vad undrar du då att min hjässa är vit
när en sådan vandring jag gjort?

Och vad undrar du väl att den skälver,
min röst?
Det var annat i visornas år.
Jag har levat ändå, vare detta min tröst
när att glömma jag äntligen går.

Den skall sluta att stappla, min styvnade fot,
och mitt hjärta skall sluta att slå. –
På min grav skola vildmarkens blommor
slå rot
medan dagarna komma och gå.

DÖDEN.

Långt från bygden, i storskogens innersta
gömma,
i min koja på Sami, vid de mörknande glöden,
har jag mött den starkaste, talat med döden,
och han kom för att lära mig vila och glömma.

Och jag sade till honom: – »Du de sovandes
broder,
du må kalla dig stark, du må komma och fara,
du är dröm, du är rök, ett begrepp är du bara,
och en trött mans tanke är din skröpliga
moder.

Och är du det icke, vill jag bedja dig svara
på din egen och livets pockande gåta:
varför intet blir sanning, varför människor
gråta,
varför starka och unga till graven fara?»

Och hans tal var som ängarnas lenaste
honung
och hans ord voro sövande, starka och tunga,
som när asplöv till avsked om höstarna
sjunga
hördes talet från nätternas vandrande konung.

»Du stirrar mot jorden, som gömmer och
söver
och den är det djupaste, största och sista
och en gång när ögonen frågande brista
är jorden det svarta svar du behöver.»

*

I min koja på Sami, vid min slocknade pipa
som en drömmare hörde jag gravmannen tala,
och när allt blivit intet kan han ensam
hugsvala,
då är lätt att hans sövande sanning begripa.

EN SVANESÅNG.

Jag står vid vägens sista, höga grindar,
och kring mig blåsa kvällens svala vindar,
och innan solen purpurröd gått ner,
jag hunnit upp min längtans högkvarter.

Jag ser på livet som på sländors vimmel,
inunder sommardagens höga himmel,
och längtar att vid dagens skumma slut
få falla i det stora mörkret ut.

Mitt liv, min kraft jag gav åt blodets strider,
och tackar glatt för gångna kämpatider,
för alla heta slag på solbränt grus,
och segerfesters jubeldränkta rus.

Jag hör en storm som går på vingar tunga,
och midnattsåskans vita blixtar ljunga.
Hell, tordön, hell! Jag svänger högt min hatt,
och hälsar livets svala avskedsnatt.

Nu stundar fest, nu varslar uppbrottstimma,
då fri och frälst jag upphör att förnimma,
och stiger i det namnlöst mörka ner –
och jublar, faller, ler och finns ej mer.

DU LIV ...

Du liv, vad du ändå är ensamt armt,
mot den dröm vi drömde om dig!
Och dock ha vi älskande ärligt och varmt
sått rosor vid villande stig.

Sått rosor, sått med vår bäste vän,
att vattnas av dalarnas dagg –
men gingo en höstdag den vägen igen
och blödde av nässlor och tagg.

Du liv, vad du ändå är ensamt långt,
när du växer i skuggat ljus!
När knopparna torka och hava det trångt
bland kullar av sollöst grus.

Du sjunger oss sånger att sorg är kort,
låtsar trösta när sol går ner –
men hav dina visors buller bort,
jag orkar ej höra dem mer!

Här somnar en man från sitt eget ve,
här slutar ett djur sin strid –
du liv, det var allt du hade att ge
och detta är dödens frid.

GUNNAR VÄGMAN.

Jag har sett honom sitta bland unga
invid dörren på hemgjord stol.
Jag har hört Gunnar Vägman sjunga
till sin gnälliga gamla fiol.

Jag kan minnas den reslige finnen,
och hans blick under buskiga bryn,
när han drog sina fagraste minnen
från sin ungdom i Mattina-byn.

Det var skämtsamma låtar från logen
och visor han själv hade smitt –
han var gammal som bygden och skogen,
och hans hår var glesnat och vitt.

*

Har du lyssnat när topparna gunga
i förhöststormarnas sus?
Eller hört Gunnar Vägman sjunga,
som han sjöng när han fått sig ett rus?

JAG VÄNTAR ...

Jag väntar vid min stockeld medan timmarna
skrida,
medan stjärnorna vandra och nätterna gå.
Jag väntar på en kvinna från färdvägar vida –
den käraste, den käraste med ögon blå.

Jag tänkt mig en vandrande snöhöljd blomma,
och drömde om ett skälvande, gäckande skratt,
jag trodde jag såg den mest älskade komma
genom skogen, över hedarna en snötung natt.

Glatt ville jag min drömda på händerna bära
genom snåren dit bort där min koja står,
och höja ett jublande rop mot den kära:
Välkommen du, som väntats i ensamma år!

Jag väntar vid min mila medan timmarna lida
medan skogarna sjunga och skyarna gå.
Jag väntar på en vandrerska från färdvägar
vida –
den käraste, den käraste med ögon blå.

TILL KVINNAN.

Jag ville vi kunde mötas, du och jag,
i glans av solsken och röda rosor en som-
mardag!
Till jordens ära skulle vi sjunga en hög sång
om allt som i varandet växer och sist dör
en gång.

Den sången skulle vi lära, du och jag,
av livet, när självt det sig formar med kraft,
med lag,
och kallar allt format till hård, sträv strid,
och till lön för stridandet bjuder bortdöen-
dets frid.

All marken som rör sig och myllrar av livs-
långt kiv,
och bin som surra och blad som svälla av liv,
av liv,
de skola sjunga i takt med oss och sjunga
som vi,
och sjunga med oss det levandes visa, hög, fri.

I sången skulle vi leva stort, glatt,
förutan hopp och förutan fruktan för död
och natt,
med fröjd skulle vi tråda en lätt dans
vid spel av himmelens vindar i röd afton-
glans.

Och sedan, sedan falla vi tätt till jorden ned,
som gräs när höstens frost går härjande vred,
och över oss skulle livet sjunga en hög sång,
men vi skulle evigt glömma att vi levt en
gång.

MIN VÄG ...

Min väg ligger ut genom Hagberga grind,
och där skall jag möta en kvinna. –
Från Torsmyren irrar en hård vind –
stjärnorna, stjärnorna brinna!

Min kvinna! Du är nog en snara!
Du är stark, du är mognad och fin,
och mitt heta blod det må vara
mitt eländes skummande vin.

Vad allt kan väl hända oss bägge i natt?
Oss, törstiga, hungrande själar!
Under tumlande rus och små virriga skratt
kan vår kärlek oss göra till trälar.

Jag skall låta förnuftet fara,
jag skall säga dig kvinna: giv!
Men giv som en gåva, bara,
som en skänk åt mitt fattiga liv!

Jag önskar jag vore som vintern kall,
kunde andas med frost som natten,
men jag vet att om kärlek jag tigga skall,
som en sjukling tigger om vatten.

Och ljuvt är att höra i vinden
viskas sitt eget namn,
att smeka den hetaste kinden
i den starkastes farliga famn!

Ty vet, att jag girigt tar vad jag får,
det må bära – bära eller brista.
En slav av mig själv, lik en träl jag går
att spika min frihets kista.

Ty du kunde bli mor, min kära,
för ett rus som kommer och går. –
Det är synd om kinder så skära
skulle bleknas redan i år.

Nu kommer du, fyllig, varmblodig, stark,
din drömväg i spökenas timma. –
Fullmånen vaktar över hårdfrusen mark –
stjärnorna, stjärnorna glimma!

TILL ASTRID DOLORES VID SKILSMÄSSAN.

Mitt öde blev mig svårt
att släpa och bära –
jag flydde till Roomi och tände en eld,
ville vila från livet där.
Jag sett dina tårar,
jag hade fått lära
att du tigande hållit
en annan kär.

Mitt i berglandets vår
stod en sorg vid min sida
och jag hade för gästen ej plats och namn –
ville släcka min eld och gå.
Jag var trött att älska
och att ensam lida
av en törstig kärlek,
och sade så:

Nu farväl! Det är kväll
kring dalar som blomma –
min eld lyser varmt, skimrar gult och rött
i majnattens bleka ljus.
Till tröst har jag tänt den
och till dagar som komma
är väl gräsvallen svartbränd
och blommorna grus.

Men jag önskar jag haft
ett barn med dig, kvinna,
liv av mitt liv, blod av mitt,

när jag ensam att lida går.
Som jollrade med mig
och om allt kunde minna,
som jag törstande drömde
i rosornas år.

BOTGÖRAREN.

Min synd är allt för tung att bäras mer –
i säck och aska vill jag kläda mig.
Med ansiktet mot jorden tyst jag ber,
när kvällen svalkas kring min pilgrimsstig

Du Jahve, Budda eller Nazaré –
vem av er härskar, vem av er är till?
Jag biktar gråtande för det jag ej kan se,
och gör av nöd, det som jag icke vill.

Och kring mig ser jag ögon utan sorg,
och visa män, som skämta bort sin tid,
men själv jag ligger fallen på de gladas torg,
och ber till intet om en droppe frid.

Och kanske skall jag stärkt och renad gå
min morgonväg i solens klara ljus,
och aldrig ångra att jag då och då
föll ner på knä i vägens heta grus.

Men kanske skall jag glad vid nattens slut
gå ut till spel och dans som förr jag gått,
och kalla Gud för spöke som jag gjort förut,
och räkna synd för rätt och rätt för brott.

Ni gudar, dömen mig ej allt för hårt,
ty utav eder hand sker allt som sker.
Och leva är mig tungt och dö är också svårt,
när ingenting jag vet om döden och om er.

SIZZI.

Han föddes vid Lasso, där löjorna stimma
i vågor, som glittra likt pärlor och vin.
Han kom i det gulaste månljusets timma
till stränder, där ängsgräset blommar som lin.

Han döptes av vinden, som for genom gräset,
till »Sizzi av Lasso» av springarnas ätt,
men kallades hare av folket på näset
och dömdes till döden av jägarnas rätt.

Och dagögat, höken, såg skarpt där neröver:
»Det rör sig, det prasslar i strandlinjens blom,
jag seglar väl ner när ett mål jag behöver,
jag skjuter – det kan ej bli värre än bom!»

Och nattögat, räven, gick fram och gick åter:
»Kan undra var Sizzi i kväll håller till?
Kan undra om liten går vilse och gråter,
han kan dock få sällskap i natt om han vill.»

Men Sizzi gick glad genom ängar och hagar
och gömde sig djupt in i Råmyra skog,
och bort flögo sommarens rosiga dagar,
och Sizzi fick leva, förunderligt nog.

Och vintern slog bro mellan stränder och öar,
där lövskogens grönska låg vissnad och
strödd,
och vit över slogar på infrusna öar
och vit över ängen, där Sizzi var född.

Då travade döden en dag genom skogen
med herregårdskoppel och blanka gevär,
och jakten tog fart uppåt Hagbärgaslogen
och gick nedåt Lasso och stannade där.

Där hörde vi ekot av smällarna sjunga
kring Lasso, kring dalen och skogen och sjön,
där fick han ett skott genom flåsande lunga
och blodet rann rött på den gnistrande snön.

Vid Lasso, där isarna råmande brista,
vid foten av Kvarnklintens vissnade fur,
där tumlade Sizzi omkring i det sista,
där stannade drevet, där blåstes i lur.

ONDA TANKAR.

Att vara skald, profet, och nödgas bo på

gatan,
och aldrig veta när ens strid tar slut,
det är väl dock att slåss med själva satan –
och himlen vet väl knappt hur länge man
står ut.

Det blir till trots, det kan bli blod och tårar,
bli knytnävskamp i kväll och död i morgon-
dag,
men aldrig får det bli till sorg och kvinn-
folkstårar –
jag är dock intet barn och ingen kvinna jag.

Och detta kallar jag att fiska hela natten
och aldrig få till lön ett enda litet grand,
att färdas utan ljus på stora, mörka vatten,
men aldrig, aldrig se den minsta skymt av
land.

Men finner man en dag min kalla kropp
bland döde,
då blev det väl min lön att fredligt ligga
där –
då är jag dock en man, som kämpat ut
mitt öde,
det är väl dock min rätt att vara den jag är.

GÄSSEN FLYTTA.

När de gamla såren heta tära,
när din kind är vätt av ensamhetens gråt,
när att leva är att stenar bära
och din sång är sorg som vilsna tranors låt,
gå och drick en fläkt av höstens vindar,
se med mig mot bleka, blåa skyn!
Kom och stå med mig vid hagens grindar,
när de vilda gässen flyga över byn!

VISA TILLÄGNAD ALL ÖMKLIGHET.

Sorg, du är ömsom sjukdom och svek,
plåga för kroppar och själar.
De svaga dö i din hårda lek,
de starka gör du till trälar.

Trotsa jag vill dig med dans och sång,
vägra din brygd att smaka;
sova vill jag när natt blir lång,
bäst du vill får du vaka.

Gäckas dig skall jag, smäda dig fritt,
slänga dig bort från min skuldra,
har du befallt mig: tig och sitt!
skall jag stå upp och bullra.

Kom, jag har grävt dig en fridsam grav,
dit skall du rödögd ramla.
Glatt med min järnskodda tiggarstav
skall jag fösa dig dit, du gamla!

Glatt på din grav skall jag tråda en dans
och på din vård skall bli skrivet:
Vila i frid, du min andes svans,
hindrande bihang till livet.

SISTA NATTEN I PAINDALEN.

Är jag djur eller människa, sot eller jord?
Lika gott! Jag vart liggande här i min svett.
Jag är kolare Berg – och tro mina ord:
Jag har levat mej mätt – jag är född fyrtiett!
Och min kvinna är gammal som jag
och stultar kring golvet på styvnade knän,
och väntar vid tynande torrvedsträn
på sin egen förgängelses dag.

Min Gud! Min mila röker som förr,
och själv är jag färdig att dö!
Det går glimtar av grått framför kojans
dörr –
det är snöljust – det kanske blir tö!
Mina minnen mumla i natt,
de snubbla i bråtar och springa i skogen –
och ute vid myren i Birgareslogen
hör jag rävarnas skall och skators skratt ...
Åh – det rosslar – det brinner, mitt bröst!
Och nu skiner väl hundra stjärnor över Pain-
dalens snöiga höst. –
Jag mins hur isarna vräktes om våren, mot
skären kring Kerstulaön –
Får jag se det mer, ska ja tacka dej Gud, för
en glimt av den smältande snön!

Åhå! Gamla *Jann* kommer snubblande hit.
Du är mager, krake, och ryggen är vass,
och din skabbiga päls är som knivstål vit.
Har du flyttat ur kärret vid Tervo-Lass?

Du mins att jag sköt dej och lade dej dit?
Vi slet allt satan – nog hade vi bäst
när vi sov som gråsten, husbonde och häst!
Men när blodröd morgon gick över i dag,
järnbister, som krita vit,
eller höstens slagregn som rinnande is
ur de rötvåta skogarna hällde,
och var timme var vass som ett rapp av
ett flätat, svidande ris,

då lärde vi, du och jag, vad slåsskamp som livet gällde.
Och jag piskade dej – min Gud! Om jag inte haft ondska och mod
att pressa ur kampkroppen sakta, hans sista fattiga blod,
så hade du inte gått – och då hade vi svultit ihjäl –
för en slav beror av sin herre, och en herre beror av sin träl.
Du, *Jann,* gick för sakta med lasset, och jag – jag svor och slog,

och Gud, som vet hur fattig jag var, han förlåter mej nog!

Jag vart avlad i trasor och sot och i fattig-dom avlade jag
de barn, som glömt sin mor och far och bittra barndoms dag.
Och min farfar och farfars far var fattiga, svultna som jag.
Och i hälgnätter gnistrande klara, sina milor de klubbade till,
och drucko som jag sin surmjölk och stekte sin sura sill – – –
Men allt vatten jag drack, all min värk och svett,
allt jag frös och led har vår herre sett –
och hans vilja är stor – och han gör som han vill.

*

Min hustru, Mari, räck mej handen – får jag säja farväl åt dej?

Men jag mins – du är hemma i kojan, vi två ha timrat hop,
Och du kan inte höra min röst och mitt sista rosslande rop!
Och du kanske ängslas och tänker och kan-ske du ber för mej?
Du är mätt på att lida och leva, du är nöjd och gammal och slö –
du har lärt dej att inte gnälla när utlevat folk ska dö ...

Det var värst den där svarta hösten, när först du skulle bli mor –
och det värsta är: jag var ond och jag trätte nog och svor.

Men jag mins inte att jag slog däj, kanske
gjorde jag det ändå? –
Du fick aldrig tid den hösten att se om
skyn var blå eller grå!
Mins du muren av kullrig gråsten? Du har
svettats en smula för den!

Du bar ämbar på ämbar med murbruk, och
då var du havande än!
Du var bara en krokryggig slav åt en stac-
kars släpande man – –
Kan du bedja, så be för mej, hustru – för
själv tror jag inte jag kan.

Mins du rågen du rodde i rasande storm?
Mellan drivis som brakade, sjöar som slog,
du höll åran hårt som satan den natten,
och döden såg dej och han kände nog
dina händer av järn, dina armar av stål,
som höll slagsmål med Tärnsjöns vrålande
vatten.

Och jag vet nog, Mari, att när gubben är död,
då med skrumpna och hårdnade händer
ska du binda en lingonriskrans,
att läggas på locket till hemgjord kista,
och följa din arbetskamrat i det sista.

Det river och sticker, mitt brinnande bröst,
och i feber bränner min bengula kind ...
Och det vore ändå som en dödsens tröst
om här blåste en lenande sunnanvind. – –
Jag ser stjärnor tändas, de tändas allt fler
och det sprakar i milan och röken slår
ner – –
som en trasa att hölja mej – kan jag gå opp?
Ska jag laga min mila än en gång?
Genom paltorna silar säj sotblandad svett
och beckar dem fast vid min trästyva kropp ...

Nu lider det – nu hör jag klockklang – –
nu börjar min sista musik –
nu ringer ett dödens helgsmål över Voimas
isiga vik.
– – – – – – – – – – – – – – –
Och prästen går före till altarets bord,
och klart hör jag livsens eviga ord:
Att helig, helig är herren Gud
och jorden är av hans härlighet full – –

Det förstår inte vi, som ha brottats med
nöden,

i höstnätter, svarta, som sot, som döden – –
Si, människor födas och leva en tid,
och gå till sitt rum och äro ej mera,
och djupt ner i jorden kropparna frysa,
i gravarnas klibbiga, jäsande lera,
men anden så högt som stjärnor lysa
far uppåt på snövita, skinande vingar!

Jag ser stjärnor slockna, de slockna allt
flera –
och mitt bröst sej häver i dödskampens
möda,
och det hamrar i hjärnan – jag är dödligt
trött – –
Men ginge en storm över Harja skär
så bad jag den hälsa till kojan där – –
Nu är mörkret som beck – har jag redan
dött? – –
Och lik kallnat järn känns min sotiga kind.

Nu stannar mitt bröst – och lugnas och
tiger –
nu står natten tät som en mur av bly – – –
och nu stiger jag – sjunker jag – sti-ger –
i en mumlande – tumlande sky – –
och nu – lyftes jag – lyftes – Gud –
jag är – *fri!*
Och förlåt – om jag – slog dej – Mari!

VÅRKÄNNING.

Jag vet var spindlarna spänna
i vassen nät över vattnet,
var den skummaste dagningen dallrar
i den blommande ljungens skogar.
Jag har räknat bäckarnas dammar
av korslagda, nerblåsta grenar,

från kärrlandets mörkgula björkar –
jag har sett var de unga uttrarna
gå att jaga i grumliga vågor
under lösa, gungande tuvor
och gula, vaggande land.
Jag har känt det dunklaste dunkla,
som lever och njuter och lider
under gräsens flätade täcke,
som kravlar och krälar och kryper
och fångar och dödar och äter
och avlar och dör för att leva
pånyttfött i kommande tider ...
Jag vet alla vägar för vattnet

där de nyfödda bäckarna mumla,
under mossornas multnande skogar,
under böljande lövverk, som myllra
av kvickbent och svartbrunt och maskvitt,
som väntar på växande vingar
till soldans i berglandets vår.

* * *

Det visslar en bondtrygg stare,
det skymtar en räv över mon,
det hoppar en jagad hare –
jag trampar en mask med skon.
Jag blev väckt av liv som larmar –
jag har vaknat i vårens armar,
och fast hungrig jag strängat min lyra,
bland alarnas droppande blom,
är jag rusig av vårens yra.
där jag går i min fattigdom ...

JÖNS LEKARES KVINNOR.

Jöns Lekare satt vid elden, som pep bland sura trän,
och sög sin vinrotspipa och sträckte styva knän.
Han talade gamla sagor på ett rent och ohöljt språk
om forna dagar och kvinnor och rus och älskogsbråk.

»Mina kvinnor ha varit många, och bli väl många fler
fast hågen att be och att brinna har slocknat mer och mer.
Och somliga ha väl gråtit – och andra ha skrattat kallt,
och kvinnan hon är väl underlig, för att Gud har så befallt.

Min första var ond och hetsint och öm och grym och snäll,
och med erfaren, trånande kärlighet förförde hon mej en kväll
och grät många bittra tårar och ville ha mej till äkta man –
Men det är somt en kan och somt en på inga villkor kan.

Den andra var emanciperad och ren och kysk och skär,
och predikade renhet i levernet och var fri från köttets begär.

Och jag var ett Adams barn och fann klokast
att packa och gå. –
Hennes tal jag gömde i hjärtat och trodde
hon menade så.

Men jag undrar ändå om predikandet var bara
ett nytt sorts garn,
för hon är gift sedan länge och har många,
många barn ...
Och det vart många andra, som jag inte
mera mins.
Och där lusten brunnit hetast är ett rum
där intet fins.

Ty den sista kvinna jag älskat, det sista
begär jag känt,
har gjort min själ till ett tomrum, där det
innersta är förbränt,
Och till sist är väl allting aska och vitt som
vissnat strå –
och kanske det är det bästa – det blir nog
lugnast då.»

TAL TILL JONATHAN.
I.

Säg, varför skall du, Jonathan, sörja och lida,
kan du inte vara rosam och rolig som förr,
när du sitter i din stuga medan tiderna
skrida,
medan stormarna larma med din förstugu-
dörr.

Omkring dej har du fattigdomens paltor
och trasor
och män som rulla galna i tillvarons grop –
och din själ har hällts bräddfull av jagande
fasor,
och ditt inre är ett nödskri, en döendes rop.

Men du måste bliva kall, du må sluta att
brinna,
innan livets tunga järnhand slår din ande
ihjäl.
Låt gudar och djävlar ur din hjärna för-
svinna –
du måste bliva hård för att rädda din själ!

Vad båtar det att stirra sej blind och att
tänka
på allt som är förvuxet och krokigt och
snett?
På alla vilda ögon som fåniga blänka –

på allt som drömmer galenskap och vaknar
i svett?

II.

Gå knyt däj i skuggan, gosse,
och sov under svala trän,
och hölj ditt arma huvud,
för bett från flygande fän!
Och skälls du för en latmask,
så ge gott igen:
»*Ni* pressar er framåt mot graven,
med bekymmer varenda dag –
jag ligger i lundens svalka
och bara väntar, jag.»

HÄLGDAGSKVÄLL I TIMMERKOJAN.

Bort, längtande vekhet ur sotiga bröst,
vik, bekymmer ur snöhöljda bo!
Vi ha eld, vi ha kött, vi ha brännvin till tröst,
här är hälg, djupt i skogarnas ro!

Sjung, Björnbergs-Jon ur din fullaste hals
om kärlek och rosor och vår!
Stäm fiolen, Brogren, och spela en vals
för spökblåa, månlysta snår!

Under stjärnornas glans flyger nattens dis
som ett sus över barkhöljt tak,
och det tjuter i Lammeloms sprickande is,
där det stöper från öppen vak.

Det är mil efter mil till lador och hus
där frosten går tjurig vid grind,
här är lustigt i stockeldens gula ljus,
som darrar i nattens vind.

Du är fager, Brogren, i eldglans röd,
där du gnider din svarta fiol,
för mat och för brännvin du glömt all nöd,
och din panna är ljus som en sol.

Och Jon, där du sitter vid grytan din,
en baron i din mollskinnsskrud,
se fast åren ha garvat ditt sega skinn,
i ditt sot är du ung som en gud!

Och Vargfors-Fredrik, du skrattande man,
som vill alla uslingar väl –
kom, sjung om din ungdoms synd, om du kan,
och en skål för din gossesjäl!

Och när morgonens stjärnor blekna och dö
och när ångorna stelna till is,

och när dagningen skälver på myr och sjö
vi sova på doftande ris.

Då sova vi alla på granris tungt
och drömma om bleka mör
och snarka och vända oss manligt och lugnt,
medan elden falnar och dör.

NÄR GASKEN DOG.

Han vred sig på sin sotsäng i våndande
kval,
Gasken, spelman från Särna i Sjö:
»Jag skall spela för djävlarna i Gammal-
Erkers sal –
det är kusligt för en spelman att dö!»

Han rev och slet i täckena och sparkade
sig sår,
och väggaveln brakade och brast:
»Jag har tjänat under satan i tretton glada år,
jag har spelat mig i helvetet fast!»

Och Banga, predikanten, botade och bad:
»Fräls spelman, som brutit dina bud!»
Men Gaskens gamla mor mente: »Han har
varit glad,
Gasken spelman har spelat som en gud.

Det är ej Herrens vilja att han osalig går
att brinna utan ände i ondfolkets stad;
Ska inte han, som över duvolek och fågla-
låt rår,
kunna tåla att man dansar och är glad?»

Och Banga, predikanten, som bad i hans
hus,
han darrade och kinden var blek,
han hörde tydligt svartänglavingarnas sus,
när den lede kom att hämta sin stek.

Men Gasken bara svor och förbannade sin
nöd,
och ropade och tiggde om tid
att sona sina felsteg, att få vin och bröd
till syndernas förlåtelse och frid.

Så reste han sig stirrande, vildögd och blek
och såg Gammel-karn' med bockfot och
svans,
som vinkade välkommen till svartingarnas lek
och till svavelgula smådjävlars dans.

Sen såg han på sitt folk och mumlade god-
natt,

och blev glad och förbannade ej mer,
sen dog han med ett skallande, vansinnigt skratt
och sjönk stillsamt på sänghalmen ner.

Och stilla vart kring lägret där spelmannen låg,
som tjänat djävulen med strängalåt och lek.
Men till morgon man Banga, den andlige, såg
stå vid bädden, bedjande och blek.

Och Banga var alltsedan en skugga av sig själv
och predikade ej mera som förr. –
Det är kusligt vara färjkarl vid dödens älv,
att ha vakttjänst vid tystnadens dörr.

Men Gasken sover ljuvligt under gräs och grus –
kanske fick han det bättre än man tror?
Kanske spelar han på gästabud i Abrahams hus,
där den eviga fridsamheten bor?

TJUVSKYTTEN.

Mätt av åren, tung och darrhänt
var han bliven, Jägar-Vilhelm,
satt med mig på dikeskanten,
täljde lugnt sin levnads sägner,
rökte, talade och sade:

»Rikmän togo våra skogar,
togo våra magra tegar,
togo våra barn och hustrur.
Ville göra oss till slavar,
och förbjuden blev vår jaktmark,
brott det blev att högdjur döda.
Men jag tänkte: Jag vill hämnas,
edra högdjur vill jag fälla
för att edert rov må mätta
mig och mina glupska ungar.

Vida, vida har jag färdats
högt på fjäll och djupt i dalar;
långt från bygd och mil från vägar
har min nötta bössa sjungit
dödens sång för treårsälgar. –
Flått dem har jag, ostört ensam,
styckat mular, stekt på glöden,
ätit kött och druckit brännvin,
glad vid doft av blodet röda,
som fått rinna ut på marken.

Köttet har jag gömt i skrevor
under vindfällt, torkat granris,
tills jag hämtat kraft och vilat
nog att kunna hemåt draga
med min last av lår och bogar.

Och i huden, varm och blodig,
har jag rullat säkert in mig,
för att dold i beckmörkt bergpass
sova utan onda drömmar,
mätt av vilt och trött att döda.

Gosse, jag har burit älgkött
säckvis genom svarta dalar,
vadat över sanka myrar
bort och åter till min slaktplats;
mest i nätter utan månljus,
mest i becksvart, stjärnlöst mörker,
ledd av vinden, sedd av ingen;

burit salt från byn till kojan
och grävt tunnor ner i marken,
saltat ned och tackat Herren
för en god och vältjänt näring,
mat åt kvinna, mig och ungar.

Nu det lidit långt på kvällen,
sol går ner, det skymmer sakta
kring de gamla kända marker.
Gammal är jag, slut är jakten,
men jag yves och jag glädes
över vägar jag har vandrat
över faror jag har bröstat,
mest dock över djur jag dödat
och i mörka nätter styckat,
medan markens nya herrar
slumrat mellan vita lakan.»

HEMLÄNGTAN.

Jag är trött, jag är led på fabriken,
jag vill hem till jordhöljt bo,
till min koja vid Blodstensmyren,
i de gröna gömmenas ro.
Jag vill leva på bröd och vatten,
om jag endast strax får byta
allt gasljus och larm mot natten
där timmarna tysta flyta.

Jag vill hem till dalen vid Pajso,
till det gräsiga kärret vid So,
där skogarna murgrönsmörka
stå i ring kring mossig mo,

där starrgräs i ånga växer
vid källor som aldrig sina
och där växter väva i jorden
sina rötter silkesfina.

Jag vill hem till dalen vid Kango
där ljungen står brinnande röd
som ett trots i flammande lågor
framför höstens hotande död –
där fjärilar, färggrant glada
på mjöliga vingar sväva
och tunga, sjungande humlor
i den svällande myllan gräva.

Jag vill hem till det fattiga folket
som svettas i somrarnas glöd,

som vakar i bittra nätter
i envig mot köld och nöd. –
Jag vill dit där molnen gå tunga
under skyn där stjärnor skina,
och där obygdsforsarna sjunga
i takt med visorna mina.

DEN SISTA SÅNGEN.

Släck dina stjärnors sken
du höga urskogsnatt,
och mörkna, unga ljung
inunder gråa granar!
God natt, mitt vandrarliv,
var tyst mitt galna skratt,
och flygen långsamt bort,
min ungdoms svarta svanar!

God natt, du höga hem,
farväl mitt barndomsland!
Ditt dunkel går i rött,
som blod blir morgonljuset!
Min själ är sjuk och tom,
min själ är ond och led –
nu låt mig sova tungt
på daggbegjutna gruset!

Lång var min längtans kväll,
min själ var evig eld –
som brann likt döda träd,
i junivindar varma. –
Sjung, skog, din svala sång –
tills drömmaren är död –
och kring hans hårda bädd
låt morgonstormen larma!

II.

SLAGSMÅL.

Jäntorna från Marberga hade bjudit pojkarna från Sörby och Östersjö på dans i Finnsvedens gamla fäbodstuga, och eftersom det var höst och fryskallt på nätterna hade man eldat en råvedsbrasa i den stora gjutna järnkaminen. Dessutom försökte man hålla dörren stängd, vilket för övrigt visade sig lönlöst: där skulle alltid stå någon och hänga i öppningen. På den kalkade spiselkransen brann ett ljus, fästat med en droppe stearin, och talgen rann i långa banor nedåt spiselstädet. Skenet flämtade i draget från spisel och dörr och belyste rummet med skälvande, glåmigt ljus. Krog-Jakob, spelmannen, svor över dålig belysning, han kunde icke se stegen ute på golvet riktigt, påstod han, och då blev takten därefter. Han var lindrigt i gasken, bar en rutig snustrasa lindad om sin tjocka tjurhals och spottade för var fjärde sekund utåt det asplövsbeströdda golvet. Hatten hade han skjutit på nacken, så att det kolsvarta håret fallit ner över den håla där vänstra ögat, för länge sedan tappat i någon het strid, en gång suttit. Klockan var bara nio på kvällen, de flesta ungdomarna höllos ännu utanför, larmande och stojande, men ännu så gott som spik nyktra.

När de kommo in, kommo flickorna i flock, tjusiga och uppspelta av friluftskurtisen och av milslånga marscher över branta berg och blåsiga myrar. Jakob gned löst på sin svarta fiol och de dansande paren blevo allt flera, tills det skumma rummet var fullt av svängande, svettiga kroppar, och asplövet virvlade upp bland det tjocka dammet och valsen gnisslade gnällande gäll. Genom töcknet glimtade ännu ljuset, matt och sömnigt, på väg att dö.

Dansen stannade, man vilade ett tag, en literbutelj kom fram, Gud vet varifrån, och tömdes så småningom. Så gick det löst igen, under stampningar, skratt och små skrik från flickorna när famntagen blevo mindre korrekta. Inom loppet av en timme var skaran rusig.

Fram på natten gick det mera lamt till väga, valsen gnällde värre illa än förr och var bara en ilsken slagdänga på två repriser, vilken slutade med något slags humlesurr nere i basen. Kring långbänkarna sutto pojkarna med var sin flicka i knäet. Krog- Jakob var för full att spela mer, och gick raglande omkring och tiggde snus. Jäntorna höllo med nöd sina tillbedjares djärvt famlande händer i schack, ty ännu brann ljuset...

När klockan led mot ett var det ingen mer som dansade. Det mockades till gräl, och Kalle Mats drog kniv och sprang ut på golvet. Han omringades av flickorna, och Smed-Vilhelm slängde av sig rocken. Sedan höll Kalle sig lugn, men kramade skaftet på kniven och morrade mellan svarta tänder. Han skulle nog klara av Vilhelm bara det blev mörkt – – .

Ljuset brann på sista smulan, flera par hade redan smugit ut för att med varandra få avsluta nöjet i enlighet med gammal tradition och samstämmig instinkt. Det drog kallt från dörren, som aldrig fick stå igen, brasan i ugnen var för länge sedan en mörknande glödhög, och Jakob försökte inte spela mer. Han ville i stället dansa och skrek med skrovlig röst åt Finn-Jon att taga fiolen om hand. Men Jon satt med Torp-Elsa i knäet, full och nickande slö, skymningen var djup och Jon blev närgången. När Elsa varken skrek eller gjorde min av att bli ond, blev han djärvare, för drucken att kunna reflektera, och just som ljuset med en sista ansträngning flammade till och skälvande dog, lämnande dem alla i mörkret, tryckte han ned henne mot bänken och föll med sin tunga, oviga kropp över henne, brutalt slitande i hennes tunna dräkt.

»Nej, hör, Erker! Och si på Jon! Si opp med jäntan, hon kan förföra däj!» skrek en djup brännvinsbas. Det var Kalle Mats, som passade tillfället att retas. Ögonblicket därpå tassade han fyrfota över golvet, med snusdosan i högra näven.

»Tänd ljus!» skrek Vilhelm, men ingen hade något ljus. Elsa hade slitit sig lös och sökt sig väg mot dörren. Erik satt kvar på bänken och svor, famlande med händerna efter den bortflugna, men Smed-Vilhelm hade träffats av något hårt i huvudet och föll stönande till golvet.

Då hördes ett starkt larm utifrån gården, en järnhård stämma svor en skärande ed, och det var som om åskan träffat de älskande, stridande paren därinne i det tjocka mörkret. Alla reste sig; som andeväsen stodo de tysta upp och lyssnade, utom Vilhelm, som låg fullkomligt stilla på den plats dit han fallit.

Någon gick bort och slog upp dörren fullständigt, så att månen, som just nu, klart glansig som skurad mässing hängde en manslängd över Kvarnbergets topp, föll in med en bred strimma över golvet, där något rött glimmade bredvid en fallen man vid bortersta hörnet, och där flickorna stodo stumma i skräckfylld väntan. Genom hopen for ett kvävt mummel:

»Grillen är här!»

Endast detta namn var signalen till strid, det var Grillen som slogs utan orsak, endast av en obetvinglig lust att se andras blod flyta, – han, som aldrig gav skäl för sin längtan att slå till, men som inte kunde leva om han ej fick göra det, som slogs med en eller med fyra, alltefter som tillfälle gavs. Han hade en gång haft elva blodiga skjortor i samma byk. Från barndomen hatad av alla, hatade han igen, lömskt, krypande, skyggt, tills ruset tog honom. Då slutade han upp att hata och slogs i stället.

*

Kalle Mats visste att alla Östersjöpojkar gått hem, utom Vilhelm, som han slagit, och som låg där i ett hörn, till utseendet livlös. Kalle Mats strök eld på en tändsticka, böjde sig ned och lyssnade. Vilhelm andades. Kalle Mats drog en lättnadens suck och smög sig ut om hörnet för att titta. Han var nu nästan nykter igen.

Därute rådde det klaraste månsken.

*

Grillen, barhuvad och högrest, med snusdosan i höger hand, höll batalj med sex män. Det hördes smällar liknande små skott, när snusdosor och tömda literflaskor råkades i luften, det klirrade av krossat glas, händer trasades sönder och blodet rann. Det var sex mot en, och denne ende slogs för nöjet och för hatet, de sex för att freda sig.

Med avriven rock och de nedblodade skjortärmarna upprivna till trasiga, blodiga slamsor, slogs Johan från Nordströmmen som en vilde, och Berg, smeddrängen, tog upp en sten, stor som en knuten hand men beräknade fel och föll framstupa av sin egen tyngd. Grillen passade tillfället att rikta en väldig spark mot hans huvud, men var för full att räkna rätt och raglade nästa ögonblick baklänges, så att de fem fingo andrum. Under ett vilt, samstämmigt stridsrop rusade flocken fram mot jätten.

Då glänste något silvervitt i det skarpa månljuset. Det var Grillens långa slidkniv, den liknade en dröjande blixt, färdig att slå ned. Flocken baxnade när kniven for upp, höjd i luften av en lång och hårig arm. Den blodtörstige tog sats och högg till, men då hade flocken redan delat sig på två led, och sedan skedde anfallet på Grillen bakifrån och från sidorna. Han ville vända sig om när med ens en väldig stöt i nacken skickade honom huvudstupa ned mot den stenfrusna jorden. Men länge låg han ej. Snabb som ett djur var han åter på benen, höjde det gnistrande stålet mot flocken och stirrade olycksbådande med svarta ögon, som i månljuset glänste likt två mareldar under den toviga luggen.

»Spring! Spring, era bondvalpar!» skrek han hest. »Annars skall här bli storslakt, djävlar anamma!»

Flocken baxnade igen. Kalle Mats stod uppe vid dörren och höll sig neutral; det var icke i enlighet med hans natur att strida på det där viset. Hela högen av flickor stodo gömda bakom uthuslängan, väntande på seger eller nederlag för *deras* män.

Då sprang en av de sex ett par meter åt sidan; det var med avsikt, och Grillen gick genast i fällan, rusande blint på denne ende. Flocken tätnade ihop på nytt till en klunga och vältrade sig över Grillen bakifrån. Under ett par sekunder var det hela en enda larmande röra, då det med ens blev så tyst att endast de flämtande andetagen hördes. Skriket, sparkarna och smällarna hade upphört. Grillen låg på rygg på marken och Johan från Nordströmmen stod på knä vid hans sida. Hans hals hade ett djupt sår. Grillen rörde sig inte, men han höll ännu kniven i sin utsträckta, blodiga hand.

De övriga stodo omkring, tysta och djupt allvarliga. Någon band en röd näsduk om Johans hals, varpå den skurne steg upp och ställde sig bland de övriga.

»Är han död?» frågade någon.

Men ingen svarade, alla ryste inför möjligheten att ha vållat en mans död. Det vart mycket tyst i hopen, och någon rörde på sig för att kunna se bättre.

Då sprang han upp, drypande av blod och höjde raglande kniven. Det skulle gå lätt att slå ned honom nu, men ingen ville. Flocken hade sett blod, döda ville man inte. Men om han fick hållas skulle han själv döda, så sårad han än var. En stum tanke av sunt förnuft hade gripit flocken. De sprungo några steg bort och gingo sin väg.

»Men kommer han efter oss, då må det vara hänt», sade en röst i hopen. Och ingen hade något att tillägga. Ensam stod Grillen kvar på den blodiga platsen.

Han sänkte kniven och stirrade vilt omkring sig, varsnade något ljust bakom ladugårdslängan och raglade dit. Då var det ljusa försvunnet och han vände tillbaka till stugan. Där stod ännu dörren öppen och genom den föll som förr månskenet in och lyste på något rött bredvid en orörlig kropp i ett hörn. Grillen stannade i dörren, stirrade på kroppen, på den tomma spiseln och på blodet, vacklade, svor till, tappade kniven, stupade över tröskeln och vart liggande där han låg.

EN ANKLAGARE.

»De flytta råmärken,
en rövad hjord föra de i bet.
De faderlösas åsna bortföra de
och änkans ko taga de i pant.”
Jobs bok.

Sten den hemlöse var hans namn och han visste icke vem hans fader var. Hans mor var en fattig kvinna från Blyvikshållet. Det säges att hon var vacker och kunde sjunga visor, och att Sten var produkten av en jägarynglings svek mot henne, vilket kan vara sant eller lögn, efter människor berättat det.

När jag träffade honom första gången hade han gått full i fyra dygn, gick för tillfället i bakrus och bar en våt handduk lindad om huvudet. Hans två veckor gamla skäggstubb var full av jord och sot och näsan var sönderskrapad. Efter vanligheten hade han varit i slagsmål och dragit sig tillbaka till sin koja i ensamheten för att, som han sade, begrunda varför han fanns till, ty han var en stor filosof. Då satt han framför glöden och drack kallt kaffe i brist på brännvin och bjöd mig snus med en min, som om han haft medlidande med större delen av mänskligheten.

Andra gången jag såg honom var han biträde åt en kartritare, som för godsägare Grots räkning kartlade torpen och skogen kring finnmarken. Han var nykter då, bindeln kring huvudet var borta och ansiktet rent och rakat.

När jag kom förbi, var kartritaren borta på middag. Sten låg i skuggan av en väldig sälg, med en ölflaska och en smörgås.

»Dä är bara svagdricka», sade han med en missnöjd gest mot flaskan. »Kan inte fanen få öl här.»

»Hur går det att rita kartor?»

»Tja, dä är ett hälsickes springande, förstås. Å den här lantmätarn är bara ett ämne än så länge, en student mä flickhänder, skägglös å vek, som det står i 'Vikingen'. Dä är en överklassare, förstår du, en sån som ska bli styresman för skogen, jägmästare eller nå sånt där. För övrigt är han hygglig, men på skogen är han dum, förstås, dä hjälper inte, om han sen kan både grekiska och astronomi. Men dä roliga ä att han tror att jag ä ändå dummare. Första dan fråga han mäj om folk, finnfolk förstås, menade han, kan trolla än i dag. 'Ja', sa jag, 'bara dom blir fulla så kan dom både koppa å spå å trolla, å kan få fram fan å allting'.

Å så när vi kom till Pajsodammen, där mjölnar-Anders, du vet, skar halsen av säj för tolv år sen, så sa jag: 'Här skar en fattig satan halsen av säj en kulen kväll, för han hade ingenting å äta, å dä var herrarnas fel'. – 'Hur så', sa han, 'inte kan nån rå för om en går och tar sitt eget liv.' – 'Jaså', sa ja, 'dä var då märkvärdigt, dä, för om en karl arbetar allt han kan, å är ett slags hjälpreda mä allt som ska repareras å göras vid ett bruk, å han får så klent betalt så han svälter sig galen, har inte arbetsgivaren skuld då?' – Då svara kartritarn ingenting.

Å sen sa jag så här: 'Jag ä född här i skogarna, å min mor å hennes mor var födda här, å min mor hadde ett torp i arv av sin mor, som fått det av sin far. Det låg på kronoskog förr i världen, å hadde odlats av fattigt folk, å Byhyttans bruk processa av henne torpet å körde ut henne med trasiga ungar att gå å tigga, å att *hon* inte skar halsen av säj ändå, dä var väl inte herrarnas fel utan hennes förtjänst, å berodde väl på att dä var gott virke i gumman. Å vid Byhyttan, där var dä ett par hyttarbetare som var så sugna så dom åt lera, å en försökte äta soltorkad gödsel. Å alla torparna miste sina egendomar ifrån Nitten å ända till Blyvika sockenrå, alltsammans processa herrarna av dom. Vid Varghyttan svalt dom, vid Ulriksberg svalt dom, å herrarna hade piskor av flätat tjurskinn på kontorsväggarna, ifall nån mucka, förstås. Kronoskogarna dom blev rekognitionsskogar när järnherrarna kom, å torparna vart slavar under bruken, å nu, när hyttorna är slut, har Grot kvar skogen ändå.' – Allt dä här sa jag, å kartritarn han sa ingenting.

Men jag kunde tåla dä där jägmästarämnet bra nog ändå, bara han inte såg så överlägset på mäj. För jag ä på sätt å vis en fri man, fast jag äter järnherrarnas mat å kolar deras milor. Han tror förstås att jag är ett slags sämre djur än han därför att han har examen och jag inte. Men jag kan mycket som inte han kan lära sig på två livstider. En karl är inte en karl om han inte kan sköta en yxa å bygga en koja å ligga vid en eld som han själv tänt, å dä mitt i vintern ändå. Han ska kunna klara säj utan pigor å käringhjälp. Men vad kan en sån där?

Å så har han fått reda på att dom kallar mäj filosofen, å dä är ett skällsnamn, å så narrar han mäj att prata om va jag läst, å när jag vänder ryggen till skrattar han. När jag talat om att jag läst Liebknecht å Bernstein å Kautsky å hadde reda på sociologi å sånt där, då sa han att dä var Chronschougeri. Dä sa han. 'Ja, visst fan ä dä kronskogeri', sa jag, för patron Grot har byggt en smeja vid Blyvika, den ä sex meter i fyrkant å där är det gång ett par veckor om året, bara för att han ska få behålla kronskogen, som ä slagen till hyttor å smejor.' – Då fråga han va dä hadde att göra mä Liebknecht å Bernstein, men jag svara att dä hadde dä inte, för dom var riktiga sociologer å inga kronskogvaktare. Å kartritarn, han sa ingenting.

I alla fall är dä förbaskat! Här ha våra förfäder gått å nött ut säj till bara bröstbenen, å deras torp å åkerlappar har järnherrarna ätit opp, å vi går här å hjälper herrarna att kartlägga *våra* skogar. Vi har gått fram över sju småtorp nu, å de flesta ska läggas ut för hästfot. Dä ska växa skog på åkrarna nu. Å Grot han ska fara till

Rivieran å kika på våren vid Medelhavet, å dä är nog bättre dä, jägmästarynglet sköter nog om kronskogarna. Men över nertrampade, svultna kroppar går järnherrarnas väg, fast den går till Medelhavet. Men här kommer kartritarn. Jo, jo, nu kan du ta å förhöra'n i statlig rätt, får han höra om du kan!»

»Nej, du, Sten», sade jag, »du ska veta att även rätten till samhällskritik är de privilegierades rätt. Om jag begriper nånting mer än milor och kolved, då är det kanske Chronschougeri.»

*

Den tredje och sista gången jag hörde honom tala var i en timmerkoja på Karna Drainas bergrygg. Han låg på en granrisbädd och höll på att hosta upp lungorna, och han var mycket blek och hade fått vita, magra herrskapshänder. Hjälp fanns ej, och ingen ville han ha, han skulle dö nu, sade han. Mat hade han fått av kolvedshuggare, som han förr i världen druckit och slagits med om avlöningsdagarna. Doktorn hade inte reda på att han fanns till.

Han dog medan vi stodo och sågo på. Det var en jämförelsevis lugn död, men innan den kom satte han sig upp och höll sitt sista tal i denna värld. Mellan hostningarna kom det fram, och löd så här:

»Nu har jag tagit reda på vad den där kartritarn mena om Chronschoug, å de kan visst vara rätt, å jag har gått å tänkt att dä kanske behövs flera släktled innan – – – innan den yttersta fattigdomen föder sitt bästa barn till världen – – Många ska hungra å dö än innan dess, å många ska göra säj till Chronschougar å ta reda på vad som står i böckerna, å dom ska skällas ner å hutas åt å svältas ut, å dom ska fortsätta ändå – – – för att dom känner att dom behöver veta nånting å göra nånting – men till sist ska allt va dom alla tänkt å känt å lidit i hundratal år föda fram nån slags sju jäkla kar, en som först vräker sin egen fattigdom åt sidan å sen tar i tu med andras, å han ska komma direkt ur dom fattigas led, å ha varken studentbetyg eller jägmästaruniform eller kvinnfolkshänder, å han ska vara så stark att allt järnherrarnas pack å deras präster å hantlangare får maka på säj. Dä ska bli revolution, å han ska vara general å upprorsledare, å sen ska vi kartlägga dä här på ett annat sätt – – .»

Hostningen avbröt, och när han kämpat över attacken sade jag:

»Sten, du som i alla fall är en beläst man, tror du inte att när den där mannen kommit, och när revolutionen gjorts, så gräla de nya herrarna om makten, och samma elände som förr växer upp ur ruinerna av träldom och herremansglans?»

Sten log och lade sig ned »Jo, dä finns historia på dä», sade han stilla, »å dom som är dumma kommer allti att få vara gödseln som dom kloka växer i, eller på. Dä ä farligt att vara dum. Men när folk blir upplysta, så låter dom inte trampa på säj så länge, innan de smäller – – Å så, dä går allri tillbaks riktigt i det gamla hjulspåret igen. Dä blir mycket väsen å litet ull mot va man tänkt, men något blir där ändå. Du ska få se – – »

»Jag har tagit in gift», fortsatte han kallt och lugnt, »å dä ä därför att jag inte kan klara mäj mer utan andras hjälp, å så ä det lika bra som att vänta på slutet. Ni ska skjutsa min kropp på en timmerdon utför Mattna Draina fram till byn, sen får myndigheterna ta vid – – »

Sten dog en stund efter detta tal, dog med tre djupa andetag. Han gick ur världen som en man. Det var mellan solnedgången och månuppgången, i nattens första köldtimme, och vi lade hans kropp till rätta och höljde den med säckar för råttornas skull – – – och vi gingo till byn för att skaffa en man och en häst.

Och i dagningen, när solen gick upp klar och hela fjälldalen gnistrade som glas i den bistra kölden, for Sten den hemlöse sin sista tur utför Mattna Draina, kringlindad med säckväv, som frös fast vid den stela kroppen. Hans jordelivs problem var löst, och hur det går med vårt och andras få vi alltid reda på framdeles.

Allt det här och mera till har jag talat om för kartritaren när han sist var upp. Även har jag sagt honom att jag gillar Stens tal framför dödens dörr. Men kartritarn, han säger ingenting.

DEN VANSKAPTE.

Han gick över golvet med släpande, tunga steg och såg i mitt ansikte med ögon vilka gräto utan att tåras. Dagens sista ljus släpptes in genom de små, isbelagda fönstren och belyste hans förkrympta gestalt och kom den att likna något slags missbildat spökdjur, som den mörka natten obarmhärtigt lämnat kvar i dagsljuset.

Han sade mig att han kände det så, som om han ville dränka sig i det istäckta vattnet därute, och hans röst var ihålig och trött och saknade varje spår av lidelse. »Ty det förefaller mig», sade han, »som om livet vore en brutal fordringsägare, vilken ständigt presenterade oss förfallna reverser till betalning. Eller en auktion, där tillgivenhet och kärlek utbjudes till mäktigt, penningstarkt folk. Men möjligen är det intet liv alls utan en sömn, sammanhängande med mardrömmar. Då ville jag att någon väckte oss upp och läte oss skåda något av det som verkligen finns – men kanske vi tappade på bytet? Det bästa vore att få slippa drömma, ja, min Gud, och detta har jag väntat på med feberns spänning.»

Rösten stegrades ej, och över hans drag flög intet av det som illustrerar en upprörd själ. Hans ansikte var vitt, men icke vitare än förr, och den lätta darrning, som alltid särskiljde hans röst från andras, fanns där även nu. När han tystnade tycktes han vilja avlyssna nordanvinden någon hemlighet när den brutalt ruskade den grova plankdörren och piskade yrsnö mot det låga fönstret. När han gick fram och åter såg jag hans tvära axlar skjuta ut, medan det oformliga huvudet drogs in. Han såg att jag betraktade honom.

»Ja, är det inte sant vad jag tänkt?» frågade han leende. »Min kropp liknar ett kors, smärtans symbol?» Då slöt jag mina ögon och hörde utan att se.

»När jag var barn», började den lugna rösten på nytt, »skickades jag till byskolan för att lära mig leva. Där fanns det många barn i samma olyckliga ålder som jag, fattiga, rika, trasiga och hungriga. Men där fanns ingen så vanskapt som jag, därför var jag den fattigaste. Alla gjorde de narr av mig på grund av min fulhet, och om jag då ägt kraft, som vilja, hade jag mördat. Men jag var för klen att slåss.

Om jag kunnat tolka min själ i ord när smädelserna ringde i mina öron, skulle jag ha dödat dem med ord, men jag kunde endast känna, icke tala, och icke handla. Jag mins att jag brukade bita samman tänderna – gråta, tigga om förbarmande. Ibland var det som om en varg farit in i mig, jag längtade att få rusa in mitt i den gycklande, skränande hopen för att bita och slita i stycken, men då sprang jag från dem, så långt, att stenarna och smäderopen ej mer nådde mig, och ensam grät jag tills lärarens klocka ringde, då jag gick in och blev bannad för mina rödgråtna ögon.

Det fanns en svart tavla i rummet, på vilken läraren skrev upp tal och bokstäver. När han fått dem färdiga stod han framför tavlan och undervisade, pekande på figurerna med en käpp. Allt jag kunde se var läraren och käppen, figurerna däremot rörde ihop sig till en suddig oreda utan sammanhang, och jag trodde då, att de andra barnen måtte ha bättre förstånd än jag. Att jag var närsynt förstod jag ej då, och det hela blev för mig en hemsk hemlighet, vars väsen jag ej kunde utforska.

Dessa lektionstimmar voro timmar av skräck, och jag skall aldrig glömma dem, aldrig glömma, hur hela klassen böjde sig ned av undertryckt skratt, då läraren ropade mitt namn och jag fick resa mig upp för att från min plats i bänken illustrera den förkroppsligade fulheten.

Men allting har ett slut och så även min skoltid. När jag var femton år ville prästen att jag skulle konfirmeras. Då hade jag läst mycket redan och var bliven hedning till bekännelsen; då förnekade jag den personlige guden inför den gamle prästen.

»Måtte Gud den allvetande och allvise icke taga sin hand ifrån dig förr än han frälst din själ!» sade han med skälvande röst. Och han sade att det var satan som behärskade både min själ och kropp. Men min röst var kall, som den nu är, när jag svarade, att det kanske tilltalade djävulen att vistas i en ful kropp och att jag i så fall visst inte missunnade honom nöjet. Då gick han sorgsen därifrån och jag har aldrig talat med honom mer. Sedan har jag hört att han är död och jag hoppas att den himmel, han trodde på, blivit honom beskärd, ty han hade ett skönt ansikte och en välformad kropp och kunde tala vackert och rörande till människorna. Det vore synd om han inte skulle få leva för evigt.

Fortfarande led jag förfärligt när pöbeln gjorde sig kvick över mitt utseende. På min bädd låg jag vaken under långa nätter och mina händer ömsom knötos i trots och vredos i förtvivlan. Men tiden gick och jag lärde mig att ha ögon som ej sågo och öron som ej hörde, och så var jag färdig med det lidandet.

Så kom kvinnan, en ny erfarenhet, nya begär. Det första steg jag tog i blind lydnad för den lag som behärskar allt levande, lärde mig, att lagen fanns till för alla, men fick åtlydas av endast somliga. Om man var ful och vanskapt fanns det ingen kärlek att få. Djuren fingo släcka sin brunst, fåglarna höllo bröllop i gröna träd, insekterna i sommarkvällssol i dansande parningsyra – människan ensam hade självpålagda lagar – och de missväxta och fula voro förbannade. Men sedan fann jag att även mitt fall var i följd av lagen och var till lycka och nytta därför att det hindrade mig att bidraga till släktets förödelse genom att ytterligare föröka den vanskapta blandras, som går un– der namn av människor. Och jag resignerade och grät icke mer, ty jag var förnuftig.

Jag valde att arbeta i skogen, befriad från sällskapets börda. Jag brukade slå armen om någon stor gran och viska ord av kärlek; aldrig svarade den med att håna eller fly, och aldrig drog den in sina skyddande grenar när de stora regnen föllo. Ibland dröjde jag kvar i skogen tills månen gått upp, och jag låg på rygg mellan träden och såg honom vandra, lika ensam som jag. Alltid såg han lika glad ut, och det var därför att han är en död substansmassa och slipper leva i ofrid med sig själv. Ibland drev jag ute i skogarna under storm och hällande regn. Det var det roligaste av allt när stormen for vresig och ond mellan träden och piskade regnvattnet i yrande skum kring min fula kropp.

En natt satt jag ensam på Sommarberget, på ett av de högsta utsprången och lyssnade till Kersnas strömmande sorl nere i dalen. Nedanför stupade berget tvärt som en vägg. Själva bergkammen, där jag satt, var ej mer än två meter bred däruppe. Längre nedåt vidgade den sig och där fanns en trampad stig med marväxta tallar vid sidorna. Nu silade ett fint duggregn från skyn och blåsten for sakta fram över klippspetsarna.

Det var den natten jag tänkte att man borde hitta min döda kropp nere vid Kersna följande dag, i fall någon gick där fram. Min anteckningsbok var fullskriven av det jag tänkt och känt, och jag murade in den bland stenarna så att ingen skulle finna den, ty vad angick det människorna vad den fulaste av dem alla drömt om?

Och jag satt och såg på de svarta, gungande skogarna. Med hela min själ tog jag avsked av dem. När skymningen tjocknade såg jag blixtarna korsa varandra under de lågt hängande molnen. Nu skulle jag taga språnget ut i den svarta rymdens frihet!

Då hörde jag steg och jag blev ond. Varför skulle människor störa mig i mitt sista avsked till dalar och berg?

Jag vände mig om och såg fridstöraren. Han stod blott omkring fem meter från mig och han var ingen människa. Han var bara en stor älg, en av de största jag någonsin sett, och jag tyckte han såg på mig med ett uttryck av förvåning. Jag log åt detta, men jag log ej mer när den väldige sänkte sin hornkrona mot hällen och skalv som av frossa. Så sände han mig en blick som en bön och vände sig och gick nedför berget.

Jag steg upp. Där den väldige stått var hällen röd av blod. Sårad hade han flytt hit för att få frid och fred.

Han ville dock leva, fast utan vänner, med döden alltid inpå sig, han ville dock leva! Och jag blygdes för mig själv och gick hem för att sova bort det stora, fega självmordsrus, som griper människan då hon finner sig vara för mer än andra djur.»

Den vanskapte tystnade. Mörkret höljde oss, och genom mörkret hörde jag trötta steg.

Jag gick, och när jag var långt borta vände jag mig om och såg hans ljus lysa från fönstret som en rödgul stjärna genom snögran. Han sökte igen i böckerna efter det vi alla söka, utan hopp att finna det.

BJÖRN-LARSSONS BRAGD.
I.

I ett dåligt möblerat rum, som låg till vänster om den inbyggda förstugan i en grå och väderbiten bondgård, som ligger långt från slätter och kyrkor och gravplatser, satt jordbrukaren och hästskojaren Matsson i Åsberg, vanligen kallad Tegel- Mats, en höstafton och svor för sig själv över allting, men mest över det faktum, att hans tjänsteflicka och enda hjälp med bestyren inomhus gått och blivit olycklig med en värmländsk timmerhuggare, som sedan smitit sin väg. Nu återstod intet annat än att se sig om efter annan hjälp.

Det var dock för besynnerligt med de kvinnfolken! Nu hade han själv bjudit Magda att få stanna för alltid i gården och detta anbud hade hon tillbakavisat med sin vanliga klädsamma knyck på nacken och sitt eviga vemodsleende, som han aldrig kunde förstå. Nog var han förstås bra mycket äldre än hon, men femti år är väl inte någon orimligt hög ålder, och när en hederlig man, ärlig karl, erbjuder sig att taga till äkta en flicka, som redan är olycklig med en annan man, då ser det något till otacksamt ut att flickan nekar. Men si kvinnfolk, si kvinnfolk ...

Magda var vacker att se på. Hon hade något mjukt och varmt vekt i ögonen, som inte finns hos alla kvinnor, inte ens bland herrskapsfolk. Och hon var stor och stark och fyllig och hade muskler som tålde slit och arbete i femton timmar per dygn utan att räkna. Hon hade också den härligaste fylliga barm och ett solljust, skrattande och lekande lynne. Hennes hår var som ett enda vilsegångande burr av nötbrunt och rikt fallande. Men det hjälpte henne föga nu, olycklig var hon i alla fall, på landsvägen skulle hon få sitt hem.

Sålunda tänkte Tegelmats där han satt vid bordsändan och såg henne diska borta vid spiseln. Och när han tänkt länge nog hov han upp sin röst och talade.

»Ja, jag har sagt dig, Magda, att nu får du gå. Du får ta vägen vart du vill, jag ger fan i dej, så mycket så du vet det»

Det låg något av storartat trots i de bruna ögonen, då hon vände sig om och såg på honom utan att svara ett ord. Sedan vände hon sig bort igen, och förmodligen trodde kampskojaren att hon grät, ty han fortsatte:

»Ja, grina du! Det är så lagom dags att lipa när du inte har flera dagar igen.»

Med denna antydning trodde han sig ha funnit en punkt nog sårbar att framkalla ett vredesutbrott hos Magda, men han hade på nytt skjutit över målet. Det gällde att försöka en hårdare projektil.

»Ska du dränka ungen, eller hur ska du klara saken?»

Då vände hon sig långsamt mot honom och såg med djupt förakt på den hånande vithårige skälmen.

»Det angår bara Gud och länsmannen om jag gör det», svarade hon med behärskad röst.

Han spratt till. Satans tös att ha kurage!

»Men som sagt», återtog han, »jag står vid mitt ord, om du bara vill stanna ...»

»Nej», svarade hon kort och bestämt.

Kampskojaren reste sig och gick mot dörren.

»Då får du dra åt helvete!»

Och när han sagt detta gick han ut och slog igen dörren hårt efter sig.

* * *

En gammal och illa medfaren pendyl satt ovanför en av sängarna och svängde gnisslande sin mässingspendel fram och åter. Magda såg upp och förvånades över den sena timmen. Det var på tid att ge sig av.

Under ett år hade hon tjänat som matmor och piga i detta smutsiga, möglande hem. Hon hade aldrig gjort någon ansträngning att bringa ordning och reda här, det skulle aldrig ha lönat mödan, ty gårdens herre ville ingen reda ha. Med glansfulla ögon såg hon sig omkring i det skumma rummet. Förunderligt vad tiden gick! I dag var det precis ett år sedan hon kom vandrande den långa vägen över herrgårdsängarna, bärande allt hon ägde med sig i ett bylte på ryggen. Nu skulle hon på nytt ut på vandring, vart, det visste hon ej. Men hon visste att nu snart skulle hon föda till världen en skrikande, kravlande varelse, som hon skulle älska men som skulle bli en black om hennes fot och hindra henne att längre försörja sig själv.

Hon gick fram till bordet och satte sig där med huvudet stött i händerna. När hon länge suttit så, for en känsla av hat och trots genom hennes själ. Vad hade det egentligen för rätt att komma och göra sig gällande så brutalt och utan förbarmande, det där som växte och svällde inom henne, så obeställt, våldsamt? Det var som ett slag åt hennes unga, friska liv och hennes starka vilja att leva.

Men hon kunde göra som så många andra gjort: hon kunde döda sig själv och det ofödda! Och dock sade något inom henne nej till en sådan plan. Ja, herre Gud, det är för underligt att man skall älska det man aldrig sett och tagit i händerna, att man skall längta efter att få famna det som blir ens egen undergång! Hennes själ fylldes av en obeskrivbar längtan efter barnet, och ändå tyckte hon att hon borde hata den dagen, då det alstrades som den bittraste vinterdag som någonsin kommit hennes händer att stelna av köld, ja, än värre. Men då var det bättre att hata sin egen födslotimma. Var man en gång född och vuxen, och bar man en gång sitt eget barn inom sig, så kunde det ej hjälpas att man ville leva, om inte för annat så just för ...

Men här var inte tid att drömma! Hastigt reste hon sig upp och plockade ihop sina saker. I dörren stannade hon och såg ännu en gång inåt det låga rummet. Kvällsmaten var ju inte dukad – det måste i alla fall göras först, och så satte hon ned byltet, gick till skåpet och plockade fram vad som fanns kvar av middagen. Nu kunde ingen säga att hon inte fyllt sin sista plikt Sedan gick hon.

Ute på gården i halvmörkret stannade hon och drog sig till minnes att det just var här hon första gången träffat den unge timmerhuggaren som sedan rest, hon visste ej vart. Varför det just skulle gå på detta gamla och vanliga sätt: att hon skulle låta en man härska över hennes kropp, kunde hon ej förstå, men hon mindes att inom henne alltid funnits en stark längtan efter just detta farliga, att känna en mans starka armar famna sig. Varför var denna längtan så het och eldig hos henne, så lugn och stilla hos många andra? Kanske var hon en sämre varelse än andra? Varför hade hon så många gånger förr, ehuru medveten om risken, överlämnat sig åt en mans kärlek? Ja, sannerligen, detta var ett underligt liv, som bestod i åtrå efter det som var livsfarligt och till på köpet syndigt! Folk sade att hon var lättsinnig. Ibland sade de att hon var manfolksgalen. Och det underliga var, att detta syndiga begär ändå var det som eggade människorna till arbete och till bildandet av familjer!

Hon mindes hur hon vridit sig i glad yra därborta i den dystra höladans mörker. Det var den där sekundslånga yran som nu kom igen, allvarlig, livsfarlig och framtidsdödande. Det var underligt med det där.

Hon hade fått en idé. Hon borde gå och lägga sig i höet över natten och sedan vandra bort tidigt på morgonen. Det skulle vara som ett sällskap i ensamheten att höra korna skramla i båsen.

Med klädbyltet under ena armen smög hon sig in och kröp upp i höet. Hon lade sig till vila i samma hörn där hon en gång dukat under för sin egen passion och mannens kraft, men någon obehaglig förnimmelse av just den platsen hade hon ej. Det var ju ej något ledsamt eller förfärligt som hände den gången, det var *nu* det förskräckliga var i antågande.

Och dock kände hon ingen skräck, endast en svag fruktan för framtida svält och umbäranden och för att detta nya, mystiska, som kom, möjligen kunde ha själva döden i sällskap. Men leva ville hon, vore det än bland evig frost och aldrig slutande vintrar.

II.

En gammal jägare från nordskogarna, vanligen kallad Björn-Larsson, kom samma kväll gångstigen där förbi, och stannade mitt för Matssons gård. Han stod stödd mot geväret, vars kolv han lät vila mot en sten.

»Jag hinner inte hem i kväll», sade han till sig själv. »Och förmodligen har inte Matsson låst däruppe. Jag kan gärna gå och sträcka mig rak i höet ett tag tills dagningen.»

Han letade sig i mörkret väg utför den steniga fägatan, och hörde vid porten en stund på kornas rytmiska tuggande och dumpningarna från stallet, där gårdens två arbetshästar drömde fram sin natt. När han kröp in genom luckan höll han geväret i handen och lyssnade, men förnam intet misstänkt ljud, och så famlade han sig fram till ena långväggen och redde sig en bädd nära intill hörnet. Om en stund stannade hans vandrande tankar och han sov utan drömmar.

Fram emot midnatt vaknade han, och när han gjorde en rörelse för att vända sig om hörde han ett ljud, som liknade en dämpad snyftning. Han hörde det tydligt och klart. Han var ingen rädd man, hundratals gånger hade han sovit ensam och vaknat vid ljud som han ej kunde förklara, men han brydde sig aldrig om att grubbla över sådant. Nu lade han lugnt armarna i kors över bröstet och slöt ögonen.

Det kanske fanns råttor i höet? Det prasslade så misstänkt där uppe vid gavelväggen. Och nu en snyftning igen! Med stigande intresse satte han sig upp och försökte med blicken genomtränga ladans tjocka mörker, men kunde ingenting urskilja, varefter han lindade rocken om huvudet och lade sig ned igen.

Men när han vaknade för andra gången genomfors han av en obestämbar känsla av obehag. Han darrade – var det rädsla eller var han sjuk? Och fanns det människor här i ladan utom han? I och för sig vore väl detta intet underligare än att han själv fanns här, men människor som snyftade i våldsam gråt – det hörde väl till det ovanliga, åtminstone av den sortens folk av vilka han själv var en. Eller kanske djävulen själv grasserade i den gamle kampskojarens fälada? Men den farbrodern grät visst högst sällan. Han intalade sig själv att han inte var rädd vem det nu vore, och att det fick snyfta och gråta bäst det ville, så skulle han sablar anamma visa att han inte gick ur vägen! Och till bestyrkande av denna sin föresats skulle han nu stryka eld på en tändsticka och noga undersöka jaktmarken.

Då han reste sig upp för att leta efter tändstickorna hostade han till ett tag, och hostningen besvarades med ett högt rop ur mörkret. Herre Gud, det låg ett kvinnfolk i höet!

»Finns det folk här så sjung ut!» ropade han med myndig röst. »Det är jag – det är Björn Larsson!»

»Jag höll på att bli rädd, jag trodde det var någon luffare,» svarade Magda med ännu skälvande röst.»Jag brukar annars aldrig vara rädd, men jag var visst inte riktigt vaken,» urskuldade hon sig.

Larsson strök eld på en tändsticka och lyste dit bort, hojade till och kramade sedan den darrande lågan mellan fingrarna för att förebygga eldfara. »Varför ligger du här, Magda?» frågade han, då mörkret åter omslöt dem.

»Därför att jag slutat hos Matsson. Jag skall gå så fort det dagas.»

Larsson satte sig ned i höet och försökte hålla ihop tankarna.

»Varför har du slutat?» frågade han om en stund. Men Magda svarade inte, och tystnaden var djup.

»Magda, du har hört talas om mig?» ljöd Larssons röst på nytt.

»Ja.»

»Har du hört något dåligt om mig?»

»Aldrig!»

»Magda, jag var din fars bäste vän och jaktkamrat. Det mins du inte, han dog när du var liten. Men säg mig i alla fall: Hur hänger det ihop med den här historien?»

Och den mjuka rösten började tala. Ur en ström av tårar och snyftningar kom hela historien fram, med små uppehåll då och då, liksom sökte hon efter passande ord. När hon slutat frågade Larsson:

»Sade han att ni skulle gifta er, jag menar den där timmerhuggaren?»

»Jag tror inte han talade något om den saken,» svarade Magda litet osäkert.

»Tänkte du aldrig att han menade så?»

Han fick intet svar på en lång stund. »Jag tror inte att jag alls tänkte något om det», svarade hon slutligen med en suck.

Björn Larsson frågade ej mer. Det var således sant vad folk sade om henne, att hon var »släpphänt» då det gällde pojkarna.

»Vet du, vart du skall ta vägen nu?» sporde han lågmält.

»Nej.»

»Du får komma hem till mig», sade han om en stund. »Vill du det?»

Hon svarade inte strax, och Larsson beslöt skingra hennes funderingar. »Men så fort du blir frisk får du ge dig av igen, vart du vill.»

Magda drog en lättnadens suck. Den här ville då inte gifta sig med henne, åtminstone. »Men du är ju ensam?» undrade hon.

»Saken kan ordnas. Vill du eller vill du inte?»

»Då vill jag. Ska vi gå genast?»

»Stanna kvar till dagningen, och gå sedan över Högberget, det är genaste vägen. Jag går hem i förväg. God

natt!»

Han kröp ut genom dörren med geväret i handen och försvann i den stjärnglimtande natten.

* * *

Det fanns två rum men han begagnade blott det ena, det yttre, under de korta tider han var hemma. Nu tände han en lampa och gick till det inre, ställde den ifrån sig på en låda och såg sig omkring. Rummet var fullproppat med gamla jakt- och fiskredskap, och nu fick han börja knoga. Först och främst skulle allt detta skräp ut, och sedan fick väl golvet sopas, årens damm låg i jämna drivor därpå. Ja, det kanske var bara galenskap alltsammans, tänkte han, man har likväl sagt A och får alltså bekväma sig att säga B.

Medan morgonväkten skred fram arbetade han träget vid skenet av den osande lampan. Han plockade och rotade bland allt detta gamla dammiga och rostiga, som gömde på tusen minnen sedan gångna dagar av jaktäventyr och faror. Gamla saxar och giller, fisknät, trasiga ryssjor och revar, allt släpade han ut och ordnade det i det yttre rummet. Till sist var det inre rummet tomt, endast en säng och två stolar funnos där och dem lät han stå. I det blygråa morgontöcknet gick han ut igen med bössan över axeln. Sängkläder skulle lånas och mat skaffas ...

Sent på eftermiddagen samma dag låg Magda i sängen i det iordningställda rummet, och Toras Sara, traktens nödhjälpskvinna, höll vakt. Ett ljus brann på en av de tomma stolarna och en tallvedsbrasa sprakade i den rostiga järnugnen och spred osande värme inåt det fattiga rummet, där en fattig kvinna skulle föda ett ännu fattigare barn.

III.

Fyra dagar därefter var en pojke född, och Larsson satt tyst och betraktade den lille. »Han är lik honom, som stupade», sade han för sig själv. Det gladde honom att barnet inte liknade sin far. Till Magda talade han ej mycket, det såg ut som han endast intresserat sig för barnet. Det var den gamle vapenbroderns ansikte i miniatyr han sökte efter i dessa späda drag, och han trodde sig ha funnit det.

Magda låg vaken under de långa nätterna och hörde nordanvindens ursinniga sång då han for förbi. Han skakade det lilla fönstret, där isfigurerna tjänstgjorde som gardin, så att de små rutorna hoppade och skallrade. Han smög sig mellan stockarna i den gistna väggen och lekte med kalla fläktar kring hennes tinningar. Han tjöt som en längtande varg när han for genom gläntan där stugan stod. Han var för svår, nordanvinden!

Tors Sara låg på en bädd på golvet vid kaminen och sov om nätterna, jämrande och klagande under sömnen, varför, det kunde aldrig Magda räkna ut. Vad hade hon för orsak att drömma onda drömmar, hon som hade ett eget hem att gå till när hon skulle föda sina små till världen och dessemellan också? Och en man som släpade mat till huset och höll hungern utanför väggarna. Men ingen vet alla sorger som en annan har och ingen är riktigt lycklig som ej sover utan drömmar och slipper vakna mer! Så mycket förstod Magda.

Två veckor senare var Magda frisk som förr. Tors Sara hade gått och det var en kväll och Magda var ensam. Då kom Matsson dit, mjukare i tonen än sist.

Det hade blivit så tomt efter Magda, sade han. Nu ville han be henne komma dit igen, och hon visste nog att han inte var elak, fast han varit lite brutal den där gången. Men, för fan, han hade ju bara ett rum, utom köket, med eldstad i, och det är ju alltid obehagligt med en sån där historia, och nu, när det här var över, så kunde han betala Larsson för hans besvär.

Magda ilsknade till och bad honom dra så långt vägen räckte. »Du har kastat ut mig en gång och jag kan

bara förbanna dig! Ja, min själ, om jag annat kan!»

När han gick svor han och Magda skrattade. Och när han var försvunnen gick hon till det inre rummet och stannade framför korgen, där den lille låg och sov, och hon talade ömma ord och emellanåt grät hon, men mellan tårarna viskade hon ord av öm moderskärlek. Herre allsmäktige Gud, vad livet ändå vore roligt, om man slapp leva med döden alldeles inpå en!

Kärren hårdnade, snön föll, dagarna kortades av och solen höll sig borta. I ändlöst långa nätter svepte den hårda vintern fram och kom träden att isas och stelna. All vildmarken gick att sova under den skyddande snön.

Larsson steg in i stugan. Det var på kvällen. Slapp och trött skakade han av sig snön innanför dörren. Över hans ansikte låg ett järngrått allvar, det enda synliga av en gammal och stor sorg, som tärde hans inre.

»Hur står det till med Fritz?»

Han hade börjat kalla den lille så. Ibland sade han starke Fritz, varför, det visste inte Magda. Han hörde frånvarande på medan hon jollrande talade om den lille. Det fanns en bit kall hare dukad på bordet men Larsson ville inte äta. Sakta sköt han en stol till elden och satte sig att stirra in i lågorna.

»Har vi någon mat till i morgon?» frågade han med ett svagt försök att rycka upp sig ur sin slöhet.

»Jag tror inte», svarade hon lågt. »Jo, det kanske finns bröd till frukost». Hon såg forskande på den gamle, som med en förtvivlad ansträngning hindrade sig själv från att sjunka ihop.

»Det går inte för mig mer», sade han om en stund, och rösten skälvde något. »Vi kan inte klara oss.»

Magda såg stadigt in i elden och ett drag av beslutsamhet stannade kring den hårt hopbitna munnen.

»Då går jag i morgon», sade hon enkelt.

»Vart går du?»

»Vart som helst.»

Han steg upp och hans kropp skakades som om han frös. Det kunde ej läsas något medlidande i hans ansikte, det satt så djupt att det ej syntes. Ej heller kunde det spåras någon förtvivlan hos henne. I skenet från den slocknande brasan stodo de två så tysta som träd, och en högtidlig ro flöt in över det fattiga rummet.

»Således går du i morgon?»

»I morgon, ja.»

Brasan falnade ut, rummet höljdes i mörker, men de rörde sig ej. Magda såg grubblande in i glöden. Tystnaden blev tung.

»Tidigt i morgon», sade hon ännu en gång, endast för att säga något.

Och hans röst ljöd hård, viljelös och kall då han upprepade:

»Tidigt i morgon.»

* * *

Vintermorgonen stod frostigt kall över skogen då Magda gick ut med sitt barn. Larsson stod och såg efter henne. Hon såg så kraftfullt skön ut, så manligt stark där hon med sitt bylte på ryggen banade sig väg genom drivorna. Hon såg sig blott tillbaka en enda gång, och då tyckte han att hon log. »Starka Magda!» sade han till sig själv när han gick in. Och fast han gjorde allt för att ej låta sin rörelse bryta ut blev han dock besegrad denna gång. Han satte sig vid det röda furubordet och grät. På tiotal av år hade detta ej hänt honom, och efteråt blygdes han.

Så började han gå runt och snoka i alla vinklar och vrår. Han tittade in i matskåpet – brödbiten, som Magda talat om, fanns där, men han kände ingen lust till den. Mjölkkärlet stod på golvet, en handfull vitt glimmade från dess botten. Inte mycket för en att leva på, för två rakt ingenting!

IV.

Matsson satt i stugan och svor för sig själv under det han girigt sög sin sura pipa. Det var då rena fan att vara utan kvinnfolk i huset! Ingen mat lagad och ingen att gräla med! Jäntan kunde inte bättre fått än om hon kommit igen när han så ville, men vete rackarn vad kvinnfolk kunna ha för uträkningar!

Ilsken och arg på hela världen tog han sig för med att skala potatis. Han skulle väl för nittinie millioners brända ... Vad nu då? Vem förde ett sånt oväsen mitt på ljusa dagen? I alla fall bra ohyfsat att knacka så där på dörren! Det var bestämt Larsson, och som vanligt bearbetade han väl ytterdörren med gevärskolven. Nå, ja, den där Björn-Larsson fick man hanskas försiktigt med, han kunde vara ilsken nog om det satte till.

Han gick och öppnade och Larsson steg in. »Du lagar mat, ser jag», yttrade han med en sidoblick på skalhögen vid spiseln. »Jo, jo ...»

»Håll käften!» brummade Matsson. »Du kan få laga mat själv, när jäntan gått sin väg. Eller kanske du städer henne på livstiden?» hånade han med ett giftigt grin.

Larsson låtsade inte höra. »Du ska sätta dig», sade han stillsamt, »jag har en historia att berätta.»

»Är det något som rör mig?»

»Som rör oss bägge. Jag ska sitta i spiseln, det är ju kring brasan man berättar sagor, eller hur, hästhandlare? Men det här är ingen saga. Minns du Starka Fritz?»

Matsson bet ihop tänderna kring pipskaftet. »Visst minns jag – hur så?»

»Minns du björnjakten vid Styggbärgsstupet?»

»Annandag jul, ja! Nog minns jag, men varför kommer du och rör i gammal ...»

»Du minns. Det är bra. Men i fall du skulle ha glömt bort en del – sånt där multnar med tiden, man har mycket att tänka på – affärer, affärer – nu ska jag i alla fall berätta hur det var ...

»Jag ska inte vara långrandig. Du mins att björnen hade gått ut ur Vintergropen vid Sandbackarna och gått raka vägen åt stupet till. Klang hade slaget hela tiden, mot vinden hade han gått. Starka Fritz och jag kom upp efter och sedan kom du. Björnen vände vid skäret och bröt sig genom snåret vid kärrkanten. På det viset fick han vägen klar till stupet och det var dit vi ville ha honom, förstås. Du var närmast och du hade kunnat skjuta, men du var för rädd – du var rädd som ett barn. Fritz stod vid kanten av stupet och björnen gick rakt på honom, och han sköt, men geväret klickade. Baklänges kunde han inte gå, det var döden, och framifrån kom också döden. Mins du vad Starka Fritz ropade när han stod där? Han ropade: »Skjut, Matsson, för död och helvete, jag har ett litet barn hemma!» Men du sköt inte, och jag kom i sista sekunden nog nära för att vara säker. Det var i alla fall för sent, då gick både björnen och Fritz till de dödas land, Fritz först, han slog

huvudet i bitar, björnen tumlade om och kom på benen men stöp för mitt gevär innan han hann vända sig ens ...

Kampskojaren tittade ner i golvet och teg. Larsson fortsatte:

»Du skulle ha hjälpt mig att bära hem den blodiga kroppen, men det gjorde du inte. Men du tog björnens skinn, ty jag var skyldig dig för en veckas mat. Det där barnet som Starka Fritz talade om, det var Magda.»

De båda männen hade rest sig upp och sågo på varandra. Genom de två små smutsiga fönstren föll den mörknande vinterdagens skumma dager in över dem, och i skenet från elden färgades deras ansikten röda. De stodo där med knutna händer och mätte varandras kraft med mörka ögon. Något av gammalt gömt hat lyste ut från dem bägge och fyllde rummets unkna luft med vågor av febril spänning. Plötsligt talade Larsson igen och då darrade rösten:

»Starka Fritz dotter har gått ut i de djupa drivorna med sitt barn ...»

»Så skicka efter henne igen, för satan, och låt det vara tyst med det här bråket!» bröt Matsson ut. »Du skall få pengar av mig till alla utgifter.»

Då måttade Larsson ett slag mot sin antagonist och det träffade mitt i ansiktet och han föll utan ett ljud till golvet, avsvimnad. Och Larsson stod kvar en stund och såg på den fallne och sedan gick han tyst sin väg.

Ute på gården tände han på nytt sin slocknade pipa, pressade ner slokhatten över öronen och tog in skogen. På Högbärget stannade han och såg sig om. Solljuset dröjde ännu kvar häruppe i all sin kalla blekhet och en svag nordostvind for genom trädkronorna. Han tycktes grubbla över något, han stödde sig tungt mot mynningen av geväret, vars kolv sjönk fotsdjupt i den lösa snön. Sedan började han åter sin vandring och hans steg voro som en uttröttad dagsverkares, ryggen böjdes allt djupare och de gråa ögonen drogos ihop till två svarta streck under de yviga brynen. Nu skulle han gå hem och lägga sig till vila, han kunde behöva det efter allt detta. Mat skulle han nog skaffa, bara han först finge sova ett tag. Så tänkte han och stegen blevo allt tyngre.

Han skulle först göra en omväg och besöka en gammal känd plats. Så kanske han finge skjuta en tjäder samtidigt. De började väl sitta i topp ute på myrarna nu.

Han kom till sist fram till Styggbärgsstupet när solen för länge sedan gått ner och de snöhöljda margranarna tycktes frysa i den gråa skymningens köld. Här var ett stupande bergpass, kringväxt med trånande furor. På själva dalbottnen fanns en plan, och där stannade han, sparkade undan snön och fick fram en fläck av den stelfrusna laven därunder, lagom stor att ligga på. Vid kärrkanten bröt han torrkvistar till en eld och bar ihop dem till den öppna platsen och tände ett litet sprakande bål. Själv lade han sig ned på några riskvistar nära elden. Det blåste icke här, ty åt tre sidor reste sig de ishöljda bergen likt vitmenade murar. Ensam låg han där och såg drömmande in i elden.

Ibland tittade han oroligt uppåt krönet av klipporna till vänster. Det var här Starka Fritz tumlat ner, och här, just där elden brann, låg en gång hans blodiga kropp.

Han kände ingen hunger och icke heller kölden, som smög sig kring hans kropp med ett förlamande famntag. Medan elden sprakade låg han och tänkte på gamla minnen.

Emellanåt rörde han på sig för att maka ihop bränderna. Bara elden brunnit ut skulle han gå hem, nu behövde han sannerligen vila. Till sist sjönk han ihop och sov helt stilla med korslagda armar framför de tindrande glöden.

Någon gång körde en vindstöt ned genom bergpasset och virvlade upp den lätta askan kring den sovande mannen, men till sist fanns inga glöd mer och askan låg strödd över snön och över björnjägarens svarta kropp. Och skyn mulnade och snön började falla, och när natten lidit fram fanns icke mer någon svart cirkel i snön eller någon svart kropp, allt var gömt under täcket av gnistrande vitt och rent, och intet ljud störde tystnaden, så fridfull var vildmarkens ro.

”DIN BRODERS BLOD ...”
I.

»Och herren sade till Kain:
Din broders blod ropar till mig
ifrån marken.»

Lago, Karelaren, hade byggt ett pörte i dalen vid Sami. Han hade vänt det solrätt och skurit solstreck i brädet under skjutgluggen så att han kunde se vad tiden led. När det var middag stod skuggan på mellersta strecket, på kvällen vid liggdags var den i högra kanten av gluggen, och vid femtiden på morgonen låg den snett över alla strecken. Det var ett riktigt och säkert solur, och Lago var nöjd med det om han bara kunnat ha det med sig i fickan.

Han stod en septemberdag framför gluggen och väntade, med de mörka ögonen envist stirrande på den långsamt krypande solstrimman. Klockan sex skulle han gå norrut genom skogarna för att möta Björndöd, en finne, som för tolv veckor sedan slagit läger och börjat bränna fall vid Hörkna. De skulle gå hemifrån på samma klockslag och där de möttes skulle ett råmärke sättas och en gammal gränstvist uppgöras. Så var överenskommet.

Lago tänkte att om han gick ut en halv timme tidigare kunde ju ingen veta därom; för rästen kunde han ju gå mycket sakta, och om han vann jord på den andres bekostnad så var det Lagos rätt, ty *först* hade han kommit till skogen.

Han tröttnade att vänta; det ljusa bältet i skjutgluggen kröp fram mot sex-strecket med mindre fart än en snigel. För övrigt kunde det hända att Björndöd också gick ut för tidigt, ty var en är sig själv närmast.

Lago gick och när han kom ut till den stora granskogen vid Kersna stannade han och lyssnade med örat mot marken. Hans tränade hörsel förnam intet ljud, och han började gå allt fortare. Till sist sprang han. Här var ypperlig jord till svedjeland, varje minut han vann var dyrbar. Som ett lodjur löpte han med kutad rygg fram under grennen och såg de svarta träden skymta förbi. Han stannade när han hunnit en sumpmark, det lönade inte att springa mer. Rästen kunde Björndöd gärna få ha. Sakta fortsatte han över kärret och mötte Björndöd i en glänta mellan höga granar. De mätte varandra med hårda ögon och Björndöd talade först.

»Du är tidigt ute och ser varm ut», började han med brinnande hat i rösten.

»Du ämnade dig visst fram lika tidigt, ser jag», svarade Lago med en menande blick på Björndöds lätta näverskor.

»Menar du att vi sätta röset här?» frågade Lago och såg bort mellan stammarna för att undvika Björndöds ögon.

»Rätt blir det aldrig när man har hedningar att göra med», svarade Björndöd lugnt. »Därför må du sätta röset var du vill, du som först kom hit. Rätt blir det aldrig.»

Lago teg och vände sig bort.

»Din mor är mycket gammal», fortsatte Björndöd. »Hon offrar åt en gud om påsk åt en annan om jul. Du är

en hednings barn.»

Detta var det starkaste tillmäle han kunde finna på, ty Lago var den ende på nordskogarna som icke var döpt.

»Låt oss inte gräla om gudarna», sade Lago med behärskad röst. »Vi sätta väl röset här?»

Lago undrade varför Björndöd var så medgörlig och bara ville retas med tal om gudarna, de gamla och de nya, som för övrigt inte intresserade Lago ett dugg. Vinningslystnaden steg stark inom Lagos breda bröst, och han gick bort för att leta en sten till märke. När han kom tillbaka hade Björndöd skurit en påle och slagit ned i marken. Han såg likgiltig och slö ut och Lago undrade om något låg bakom.

»Det vore egentligen rätt», började han dröjande, »att du fick slippa kärret. Jag ger dig ett halvt tunnland av mitt.»

»Behåll ditt land», svarade Björndöd lugnt. »Jag har redan satt ner märket.»

Och röset blev byggt där under tre höga granar, och när solen gick och gömde sig bortom Lavlands vågiga åsar gingo de var sin väg och buro hat i hjärtat.

När Björndöd kommit hem föll han på knä mot solnergången och svor att hämnas. Om han trodde på de gamla eller de nya gudarna nu, visste han ej, han fick ingen hjälp av någon av dem. Bittert är det när främlingar trampa ens rätt under skosulorna.

Och solen gick ned över bägges vrede.

II.

En häftig västanstorm hade stuckit upp över Järnsjön och vågorna dansade vreda mellan öarna. I väster brann solnedgången gul och röd bakom trasiga moln.

Lago och Björndöd rodde en nytjärad eka upp i vinden mot sjöarna på väg till Kersnas nyröjsel. I fem år hade de bott nära varandra och hatat med blommande, hett hat, och det var en besynnerlig tillställning av slumpen att de nu befunno sig i samma eka, strävande mot samma mål. Två säckar korn till utsäde låg på botten av ekan, ty det var vår och i såningsanden, och nu var ej tid att bråka, Kersnas träskiga land låg ännu en halv mil bort, stormen ökade och skymningen kom blygrå över de skummande vågorna.

Björndöd var en stark man vid åran och en bra roddkamrat. Lago tänkte underliga tankar medan hans kropp svettades i stormen. Han tänkte att Björndöd höll på att bli en mycket fattig man, han hängav sig åt jakt alltmera, och det yrket gav så litet nu för tiden. Hans skörd hade blivit klen, och frosten härjade hans illa avdikade land, motgången hade jagat honom som ett djur. Men seg och envis var Björndöd och klagade aldrig.

Lago borde göra Björndöd till dräng, ty han var en stark man. Han borde bli Lagos åkergrävare och slav, så slapp Lago att hata honom mera.

En störtvåg sköljde in över männens knän och över kornsäckarna. Lago slutade upp att grubbla och föreslog att ro i land vid Grill, en stenig holme ett stycke fram, och där vänta på mera medgörlig vind. Björndöd samtyckte och de strävade dit och drogo i land, just som fullmånen gick upp och kastade gult ljus över den svart- och grönglänsande Grillfjärden.

Männen tände en eld i lä bakom en klippa på holmen och lågo där utan att se på varandra, tills Lago äntligen bröt tystnaden.

»Det har gått illa för dig alla åren. Du får bli hos mig vid nybygget om du vill», föreslog han med tillgjort vänlig röst. »Du kan ju se om ditt där hemma ändå – eller hur?»

Det glimtade till i Björndöds ögon men Lago såg det inte. Björndöd tänkte på kvinnan, som väntade borta vid fädernegården vid Saima. Hon hade väntat länge nog, nu, och Björndöd hade också väntat sig nästan sjuk i ensamheten.

»Kanhända det», var allt vad han svarade. »Du vill ha dräng, nu», tillade han om en stund. Han vände sig allt mer bort och hans ansikte mörknade. Strax därpå steg han upp och gick några famnar bort från elden. En grav var grävd här för länge sedan, ämnat åt något sjukt djurs kropp. Den hade aldrig blivit använd och Björndöd grubblade över orsaken. På jordvallen, som kastats upp, växte redan gräs, men graven hade icke fallit igen, ännu var den nog djup för ett självdött djurs kropp att vila i.

Ett självdött djur eller ett dödat djur – det kunde just göra detsamma, tänkte Björndöd. Eller en död man! Alla skola ändå till sist ligga i en grop med mycket sten och jord till täcke, detsamma när det sker, åtminstone ibland och för somliga.

Han sneglade bort till Lago, som lättjefullt sträckte sig vid elden. Han såg också utåt de grönglänsande vågorna, som tumlade om ute i månskenet på fjärden. Det såg inte ut att stilla av, de skulle nog få ligga här hela natten.

Han tog upp en skarpkantad sten och vägde den i handen. Om en man finge ett slag i huvudet av en sådan sten skulle han komma att behöva en sådan där grop att vila sig i. Men det berodde på hur pass stark hand som förde stenen. Björndöds hand var mycket stark.

Tre gånger lade han bort stenen och när han sista gången tog upp den stoppade han den innanför skinntröjan och gick bort till elden och lade sig på nytt. Lago hade somnat, Björndöd ville aldrig slå en sovande man.

Han låg och betraktade Lago, som handlat som en skurk mot honom. Nu skulle han bli Lagos dräng! Björndöd tänkte på kvinnan som väntade på ett eget hem och han lät sin hand smyga in under jackan och smeka den skarpa stenen.

Om allt fortsatte att gå som det hittills gått, skulle han bli tvungen att tjäna Lago för att inte svälta ihjäl. Aldrig skulle han komma in i eget pörte med sin egen kvinna. Om Lago fortsatte att leva skulle han kanske till sist komma att äga Björndöds jord. Men om han dog – det fanns ingen som dömde, det var mil och åter mil till länsman och präst.

Båda kunde inte leva längre utan att den ene skulle bli träl. Om Lago dog, slapp Björndöd bli träl. I stället skulle han taga hans land i besittning; det var icke för mycket för all oförrätt han lidit.

Gud såg allt. Ja, säkert, men det fanns så många gudar. Den gamle guden var nog inte så nogräknad, och kanske inte den nye heller. De brukade ju döda ibland, även de. Och Lago hade handlat som en skurk mot sin granne; om han dog av en skarp sten eller om Björndöd dog av svält – sak samma. Leva måste man och var och en måste tänka på sitt liv.

Lago sov oroligt, och en gång satte han sig upp och stirrade yrvaket över vattnet. Men Björndöd slog inte ännu, han måste vänta tills stormen lagt sig, annars skulle han få stanna här hela natten hos Lagos kropp.

Lago vaknade och svor över stormen, såg sig om med misstänksamma ögon och lade sig ned igen. När han legat orörlig en stund kallade han Björndöd vid namn, men han svarade inte. Då trodde Lago att han sov och vände sig om för att somna på nytt.

Klockan tolv saktade vinden av och vattnet lade sig till ro därute kring holmarna. Lago och hans kamrat hade rest sig upp och sågo yrvakna utåt sjön.

Med snubblande steg gick Lago före och Björndöd följde tätt efter. Det var nära att Lago levande fallit i graven, men han höll balansen och tog ett steg tillbaka för att gå omkring.

»Kan undra vem det här blev grävt för», mumlade han sömnigt.

Just då träffades han av den skarpa sten Björndöd burit. En mycket stark arm hade givit slaget och varken rop eller jämmer hördes. Lago tumlade fyrfota ner i graven och sjönk ihop till en suddig massa därnere i dunklet.

Björndöd stod kvar på kanten av graven med stenen i handen, lyssnande efter något ljud från den slagne. Men intet hördes därifrån. Han hörde blott dyningarna av stormen, vågplasket mot strändernas stenar, en uv som ropade på Björudden och skrik från lommarna vid Stora Sand. Långt bort över strandgruset kom den röda dagningen.

Björndöd vältrade sten och jordtorvor över den döde och när graven var fylld for han därifrån med de två kornsäckarna.

*

Sedan dess irrade han kring i de stora skogarna och fann ingen ro. Lagos jord hade han fått, träl blev han ej, men samvetet satt inne i bröstet och gnagde och åt, natt och dag. Till sist ville han få frid genom att vörda den dödes minne, och då for han, fem år därefter, på nytt ut till Grillholmen i sin eka, steg i land och började bära ihop stenar till ett väldigt röse över graven. När det var gjort låg han länge framstupa på jorden och vilade sig.

Men sedan föll Björndöd på knä vid kumlet på Lagos grav och bad till den nye guden och sade:

»Han tog mitt land och han tog mitt bröd. Om han fått leva hade han gjort mig till sin slav, men jag dödade honom med en sten, och om jag icke gjort det hade han dödat mig med sin ondska.»

Och dock, när han for därifrån var han långt ifrån lugn, och han inbillade sig att någon olycka väntade honom och att Lagos ande följde honom över vattnet.

SJÄLASÖRJAREN.

En smältande tövädersstorm for en marssöndag sydväst ifrån och ruskade snön från de gungande träden. Han drev regnet framför sig och ryckte med vilda tag bort näverlappar och sprucken takved från torparnas kojor i en finnby långt västerut, där hundra häggar blomma om vårarna. Nu strömmade regnvattnet in genom de trasiga taken och spolade ruttna träbroar och gröna fönsterrutor rena från gammalt sot.

Magra kolarhustrur kokade vattenvälling av svarthavremjöl och ställde ut den på trappstegen att svalna innan den skulle ätas. Svultna hästar dumpade i låga stall, fnöso när takvattnet silade ned över deras kantiga ryggar och lystrade likgiltigt till slagen från halvöppna luckor och glappande, gistna portar, som smällde muntert i stötarna från stormen.

*

Det kom en ensam och fattig flicka från Blyvikshållet på väg till Rävnäs. Hennes gång var ivrig och hon lutade sig framåt för att lämna vinden mindre tillfälle till motstånd. Hon bar en flätad korg på ena armen, en tunn sjal över axlarna och en rutig duk om huvudet. Skorna glappade, voro både trasiga och för stora och

släppte frikostigt in vattenslasket vid varje steg.

Vid Slaktmyren stannade hon och tog upp något ur korgen. Det liknade bröstsocker men var rödgult i färgen. Hon ämnade äta upp biten genast men hejdade, sjönk ned på knä och talade till någon som ej syntes.

»Store, gode Gud», sade hon med ängslig röst, »du skall förlåta mig för det jag nu gör, men vi ha ingenting att äta hemma och jag tror inte vi få något heller. Hur skall jag då kunna ha ett barn att föda?»

Och när hon sagt detta höll hon upp det gula sockret i luften och betraktade det, undrande hur döden väl kunde gömmas i dessa dunkelt skimrande kristaller. Sannerligen, det var bra enkelt att dö, när medlet fanns så nära. Med en skygg blick åt sidan förde hon det till munnen.

Nu stapplade hon iväg igen, och den vinande vinden slet och rev i hennes slitna sjal. Hon frös, och försökte gå fort för att hålla sig varm, och hon hade ingen tanke på att lägga sig ner för att ensam i stormen och regnet invänta det slut hon velat giva sig själv, utan greps av en het längtan att få komma hem och få sluta sina dagar under mors kärleksfulla ögon.

Det var för resten mor som rått henne att taga detta steg, men icke så, som Kari nu tagit det. I den fattiga kojan vid en avlång sjö, som av någon anledning kallats Sandhavet, hade jämmer och förtvivlan rått den dagen då Kari upptäckt att hon var havande. Förtvivlan hade kommit mor att planlägga om allt detta, men det var hennes mening att endast fostrets liv skulle spillas. En gång i sin ungdomsvår hade mor själv gjort samma mörka gärning, och den låg som ett tungt ok och klämde hennes själ under många år. Till sist övervann hon det: hon tyckte sig ha lidit så mycket att synden borde vara försonad.

Men Kari var en vekare natur, hon hade ingen lust att leva själv om livet skulle köpas genom ett svart brott. Hon hade tagit steget fullt ut och var, det trodde hon, beredd att möta den stränge domaren.

* * *

Under den raska gången började blodet svalla feberhett genom hennes trötta kropp, och hon kände kväljningar, men då var hon icke långt hemifrån; redan lyste ett matt ljus mellan martallarna på udden. Men när hon släpat sig fram till stugdörren föll hon ihop som en säck och vart liggande där.

Det led på kvällen och när mor väntat länge nog gick hon ut för att lyssna och snavade då över kroppen, som låg orörlig i snösörjan därute. Hon gav upp ett rop.

»Kari! Kari!» skrek hon ängsligt, »är du död?»

Men Kari svarade inte, och då samlade mor allt mod och all sin kraft och bar den unga kroppen in i stugan, lade ned den på en bädd av säckar i ett hörn och började lösa upp kläderna. Snyftande lade hon örat mot Karis bröst för att höra om hjärtat slog, och då talade Kari.

»Jag vill icke dö», ropade hon hetsigt. Hon famlade med händerna i luften och stirrade meningslöst omkring sig. »Om jag dör kommer jag till helvetet!»

Då föll mor ned på knä och bad om nåd för sin synd och för Karis. Nåden, den stora oförtjänta, skulle utplåna deras syndiga förflutna.

Men Kari själv var för sjuk att kunna tro. Hon sparkade säckmadrassen i vild förtvivlan och slog omkring sig med sina röda, svullna händer, och när mor såg det fattades hon själv av tvivel på den store gudens barmhärtighet. Kanske var den nådatid förbi som den stränge domaren tillmätt åt Mats Emmas dotter? Och villkoret för stor nåd var, att den som felat själv skulle tro, men Kari trodde bara på sorg och dyster svart död. Detta var dock höjden av allt livets elände!

»Gud, du är orättvis!» skrek hon vilt. »Grymma lagar har du stiftat, ingen är rättfärdig inför dig!» Och under våldsamt strömmande tårar kastade hon sig ned och famnade sin döende dotter.

Kari hade plötsligt blivit så lugn som aldrig förr, och låg stilla med vita och sammanknäppta händer. Mor förstod att hennes liv gått. Men mor vred sig i kval, ty Kari hade ju icke trott sina synders förlåtelse.

Dagen efter gick hon till prästen för att få tröst.

Hon fick sitta ned och berätta, och när hon slutat rådde en djup tystnad i det låga ämbetsrummet. Till sist fattade hon mod och framställde sin hjärtefråga: Kunde Kari nu vara frälst eller var hon i de dömdas djup?

Den gamle prästen hade rest sig och stod med ansiktet vänt ifrån henne. Han såg stadigt upp mot taklisten, där ryggarna av en rad slitna band prydde översta raden i bokhyllan. Så vände han sig plötsligt mot kvinnan.

»Är Ni hungrig?» frågade han med låg röst, men hon svarade att hon åtminstone ej kände någon hunger. Prästen skakade tvivlande sitt vita huvud. Han gav henne en vink att följa och de gingo tillsammans till köket, där han sade till om mat.

»Och när Ni ätit, så kom åter in till mig», sade han vänligt, i det han gick.

På nytt stod han framför bokhyllan. Nu gällde det, nu gällde det att säga något och att säga det som sant var. Herre Gud, det var inte gott att på det här viset stå rakt mellan skaparen och människorna. Men nu måste han tänka och tänka snabbt, logiskt och sant. Sedan måste han tala det som ålåge en präst att tala, men samtidigt vara människa.

Han var en gammal präst, men också gammal tänkare. Ibland sörjde han över att behöva vara osann. Likväl gick det an på predikstolen, inför en grupp sömniga åhörare. Men i dag skulle han komma i kontakt med själva livet.

Här fick icke lekas med ord. Här var en kvinna, en gammal kvinna, stadd i själanöd, icke för sin egen skull utan för sitt barns. Det var moderskärleken, som instinktivt gick till strid mot den barnalärda tron på en straffande gud. Denna kvinna visste ingenting om forntidens tänkare och ingenting om nutidens djupsinniga tvivel. I hennes själ hade aldrig funnits ett enda tvivel på att en sådan gud, som den hon lärt sig tro på, verkligen existerade, för henne var frågan blott en: skulle Gud göra ett undantag för hennes dotter? Den gamle lärde visste att någon gud som tillämpade undantagsregler för vissa människor icke fanns, men han kände sig långt ifrån säker på om det alls fanns någon dylik suverän härskare över ödet.

Där uppe på hyllan stodo en grupp av moderna andars alster, där funnos Holbach och La Mettrie, där fanns Büchners, den djärve materialistens, avhandling om det kroppsliga. Alla dessa och dessutom Voltaire, som dock var mera gladlynt än sanningsälskande, sade honom att både denna kvinna och hennes barn vore utan skuld. I kraft av själva livets orubbliga lagar voro de utan ansvar när en gång döden lämnat sin handräckning. Men det gick icke an för en präst att tala så, och även om han gjorde det skulle denna okunniga kvinna aldrig tro honom. En mörk misstanke sade honom att modern rått sitt barn att taga fostrets liv, han såg det i hennes skuldmedvetna ögon, och dock tiggde hon icke om nåd för sig själv. Hur stark var icke moderskärleken!

Om han blott finge henne att bekänna sin andel i saken, så skulle det bli lättare att lämna henne tröst ... Om han blott kunnat säga henne att ehuru hon vore delaktig i ett mord, så var det blott inför detta livets lagar hon vore ansvarig, under dessa säregna omständigheter, vilka hon ej själv varit med om att framskapa. Men även om han skulle lyckas få henne att förstå detta, så kände han sig långt ifrån säker på att han själv var en tolk för sanningen.

»Farfar!» ropade en ungdomlig röst från dörren. Den gamles sondotter sprang jublande fram till honom. Hon var fjorton år, glad och solskensfager. »Farfar, den stora kaninhonan har fått så många, vackra ungar, hur många ska vi ha kvar?»

»Så många du vill, barn», svarade han otåligt, »gå härifrån! Jag har främmande.»

»Jag vet – det är den där trasiga kvinnan, som äter i köket. Är hon en tiggerska, farfar?»

»Ja, hon är en tiggerska – men hon tigger bara av vår herre, gå nu!»

»Du är mulen i dag, farfar. Så roligt att det är jag som får bestämma vilka av ungarna som ska leva!»

Han var åter ensam. En våg av svallande blod trängde sig till hans hjärna och han knöt händerna. Plötsligt reste han sig och tog ned en bok från hyllan och läste dess titel i guld på ryggen. Det var något av sunt tvivel och moget, lugnt tänkande samlat inom dessa permar. Det kändes nästan lugnande att hålla volymen i handen. Allt han hade samlat på översta hyllan var ett enda stort jäv mot gamla och falska vittnen. Men vad var sanning och var fanns den att få?

När kvinnan steg in var han åter lugn och såg stillsamt på den magra gestalten, som satt hopkrupen på en stol vid dörren. Ett uttryck av spänd väntan fanns att läsa i dessa drag.

»Ni frågar om förlåtelse och frid kan vinnas av den som icke har tron i sina sista stunder. Innan jag svarar på denna fråga vill jag ha besked om en sak: Hur stor del har Ni tagit i detta brott?»

Frågan framställdes så häftigt hänsynslös att kvinnan for upp från stolen i vild förvirring.

»Lugna er! Jag är präst och icke åklagare. Allt jag vill veta är: Rådde Ni henne att taga detta steg?»

»Jag? Herre Gud, hur kan ...»

»Nå, då är saken klar, och mitt svar på er fråga är detta: Gud är nådig och barmhärtig.»

»Således tror prosten att Kari är frälst?» Frågan framställdes med bävande röst. Den gamle svarade ej strax, utan såg åter ängsligt upp mot bokhyllan.

»Kanske», sade han om en stund. »I alla fall är eder bön hörd. Det kan Ni vara säker på», tillade han litet osäkert.

Hon gick, han var åter ensam, och han tänkte för sig själv att det lugnaste i denna värld vore att icke döma någon till döden. Man borde säga människorna sanningen, men det var nödvändigt att för vissa orsakers skull kläda den i en passande dräkt. Han hade sagt att Gud var nådig och det var sant. Han var så nådig att han låtit sanningen lysa fram som en början till en sen dag efter sekler av ond tro. Han var så rättvis att han tillät människorna tvivla på hans egen tillvaro. Sannerligen, det var en mycket nådig gud!

Han satt senare på aftonen med Nya Testamentet framför sig på skrivbordet grubblande över sin egen osäkra, famlande ställning till människorna och till livet. Kvinnan hade han tröstat, han själv var utan lugn. Han läste högt för sig själv:

»Edert hjärta vare icke oroligt, tron på Gud och tron på mig. I min faders hus äro många boningar; om så icke vore skulle jag ha sagt eder det; jag går bort för att bereda eder rum.»

Det fanns dock mycken kraft och förborgad skönhet i dessa ord. Skulle det vara så att sanningen fanns samlad i dessa åldriga dokument sedan de gamles tidevarv?

Medan han så grubblade slogs dörren upp och sondottern störtade in i rummet.

»Farfar!» jublade hon, »du kan inte tro så glad jag är! Jag har valt ut de allra vackraste kaninungarna. O, så söta! Och Petrus, drängen, ska strypa alla de andra.»

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

I.

II.